

Bosna i Hercegovina

Izvještaj o socijalnoj uključenosti

Godišnji izvještaj 2023.

Sarajevo, Decembar/prosinac 2024.

Sadržaj

Skraćenice	3
Spisak tabela i grafikona	4
Uvod.....	5
Inkluzivno obrazovanje.....	9
Zapošljavanje	13
Siromaštvo, socijalna zaštita i ljudska prava	19
Siromaštvo	19
Sistem socijalne zaštite u BiH.....	20
Ljudska prava.....	23
Djeca	24
Žene.....	26
Mladi	27
Starije osobe (penzioni sistem)	29
Osobe sa invaliditetom.....	31
Izbjeglice i raseljene osobe	32
Zdravstveni sektor.....	35
Finansiranje sektora zdravstva u Bosni i Hercegovini.....	36

Skraćenice

ARS – Anketa o radnoj snazi

APD – Anketa o potrošnji domaćinstava

BHAS – Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine

BD – Brčko Distrikt

BDP – Bruto domaći proizvod

COR– Ciljevi održivog razvoja

DEP - Direkcija za ekonomsko planiranje

EU – Europska Unija

EUROSTAT – Statistički ured europske zajednice

FOND PIO/MIO – Fond penzijsko invalidskog osiguranja/mirovinsko invalidskog osiguranja

FOND PIO RS – Fond penzijsko invalidskog osiguranja Republike Srpske

KM – Konvertibilna marka

MOR – Međunarodna organizacija rada

MICS - Istraživanje višestrukih pokazatelja

OSI – Osobe s invaliditetom

PDV – Porez na dodanu vrijednost

PM – Čestica zagađenja

PISA – Program za međunarodnu procjenu učenika

RCC – Vijeće za regionalnu saradnju

RS – Republika Srpska

SZO – Svjetska zdravstvena organizacija

SDR – Standardizirana stopa smrtnosti

UNESCO – Organizacija Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu

UIS – Institut za statistiku Organizacija Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu

UNDP – Program razvoja Ujedinjenih nacija

UNICEF – Fond Ujedinjenih nacija za djecu

WHO – Svjetska trgovinska organizacija

Spisak tabela i grafikona

Grafikon 1: Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi i spolu u 2013. godini	12
Grafikon 2: Stope zaposlenosti prema spolu (15+) u Bosni i Hercegovini	14
Grafikon 3: Kretanje stope zaposlenosti za dob 20-64 u periodu 2014-2023.....	15
Grafikon 4: Aktivne i pasivne mjere zapošljavanja u Bosni i Hercegovini u 2023.godini	16
Grafikon 5: Punoljetni korisnici socijalne zaštite u 2023. godini.....	22
Grafikon 6: Kategorije djece u stanju socijalne potrebe u 2023.godini.....	25
Grafikon 7: Broj penzionera u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj.....	30
Grafikon 8: Standardizirana stopa smrtnosti (SDR), svi uzroci, zadnje dostupan podatak	36
Grafikon 9: Izdaci za zdravstvo prema pružaocima usluga zdravstvene zaštite (top tri) i izvorima finansiranja u Bosni i Hercegovini, 2022, u milionima KM	37
Tabela 1: Stope siromaštva uporedni pregled 2015 i 2020/21	19
Tabela 2: Pregled strukture potrošnje domaćinstava posljednji podatak (2020/2021) u odnosu 2015.....	20

Uvod

Izvještaj o socijalnoj uključenosti u Bosni i Hercegovini za 2023. godinu predstavlja razradu procesa koji omogućava osobama izloženim riziku od siromaštva i socijalne isključenosti da steknu priliku i neophodnu podršku za potpuno učešće u ekonomskom, socijalnom i kulturnom životu, te da uživaju društveno prihvatljive standarde života i blagostanja primijenjenim u društvu u kojem žive. Socijalno uključivanje kao koncept, osnova je socijalnih politika u zemljama EU, kao i njihove uzajamne koordinacije na nivou Evropske unije.

Sam pojam socijalne uključenosti dobio je na važnosti u javnim raspravama o politici EU početkom 1985. g, ali prekretnica je svakako Lisabon 2000 (tzv. Lisabonska strategija) kada je utvrđen desetogodišnji strateški cilj „EU da postane najkonkurentnija i najdinamičnija ekonomija na svijetu zasnovana na znanju, sposobna za održiv ekonomski rast sa više i boljih radnih mjesta i većom socijalnom kohezijom“. Lisabonska strategija revidirana je 2010. godine pokretanjem strategije Europa 2020. Strategija Europa 2020. desetogodišnja je strategija Evropske unije za rast i zapošljavanje. Pokrenuta je 2010. kako bi se stvorili uvjeti za pametan, održiv i uključiv rast te nastavlja se na Strategiju Zapadnog Balkana¹ u kom se navodi 6 inicijativa za zemlje Zapadnog Balkana, a jedna od njih se odnosi na inicijativu za jačanje podrške za socijalno-ekonomski razvoj koja uključuje širenje zapadnog Balkana, Investicioni okvir, jačanje Programa ekonomskih reformi gdje je povećan fokus na zapošljavanje i socijalne reforme kao i podršku socijalnom sektoru, posebno obrazovanje i zdravstvo te udvostručenje sredstava u okviru Erasmus+ programa obrazovanja.

Sam pojam socijalne uključenosti dobio je na važnosti u javnim raspravama o politici EU početkom 1985. g, ali prekretnica je svakako Lisabon 2000 (tzv. Lisabonska strategija) kada je utvrđen desetogodišnji strateški cilj „EU da postane najkonkurentnija i najdinamičnija ekonomija na svijetu zasnovana na znanju, sposobna za održiv ekonomski rast sa više i boljih radnih mjesta i većom socijalnom kohezijom“. U isto vrijeme utvrđen je i instrument za implementaciju Lisabonske strategije, tzv. Otvoreni metod koordinacije (OMC), koji pruža okvir za saradnju unutar i između zemalja članica čije su nacionalne politike usmjerene prema zajedničkim usvojenim razvojnim ciljevima zajednice.

Zemlje članice su se složile da utvrde i promovišu najučinkovitije politike i mjere u području socijalne zaštite i socijalne uključenosti sa ciljem međusobnog učenja i razmjene najboljih iskustava. Do stvarnog pokretanja procesa socijalnog uključivanja došlo je zasjedanjem Evropskog vijeća u Nici 2000. godine kada su usaglašeni sljedeći ciljevi u borbi protiv siromaštva i socijalne isključenosti koji su ključne poluge Evropske strategije za socijalnu uključenost:

1. olakšati svima zapošljavanje, te pristup resursima, pravima, robama i uslugama,
2. spriječiti rizik od isključenosti,
3. pomoći najugroženijim kategorijama stanovništva,
4. pokrenuti sve relevantne organe.

Za praćenje socijalne isključenosti, zemlje EU koriste SILC anketu (eng. Income, Social inclusion and Living Conditions) , dok se u Bosni i Hercegovini koristi Anketa o potrošnji domaćinstava.

Izvještaj o socijalnoj uključenosti Bosne i Hercegovine za 2023. godinu predstavlja razradu procesa koji omogućava osobama izloženim riziku od siromaštva i socijalne isključenosti da steknu priliku i neophodnu podršku za potpuno učešće u ekonomskom, socijalnom i kulturnom životu, te da uživaju društveno prihvatljive standarde života i blagostanja primijenjenim u društvu u kojem žive. Socijalno uključivanje kao koncept, osnova je socijalnih politika u zemljama EU, kao i njihove uzajamne koordinacije na nivou EU.

---

¹ https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2019-03/western_balkans_strategy_brochure.pdf

Izvršni sažetak

Izveštaj o socijalnoj uključenosti za 2023. godinu predstavlja pregled socio-ekonomskih trendova od 2013. do 2023. godine sa akcentom na 2023. godinu. Analize su bazirane na zvaničnim dostupnim podacima od strane domaćih i inostranih izvora. Izvršeno je poređenje glavnih pokazatelja Bosne i Hercegovine sa zemljama jugoistočne Evrope. Nakon izvršnog sažetka gdje su predstavljeni glavni nalazi iz Izveštaja za 2023. godinu, u narednim poglavljima je detaljnije opisno stanje u oblastima iz kojih proizilaze strateški ciljevi inkluzivnog rasta za Bosnu i Hercegovinu.

Obrazovni sistem u BiH nije inkluzivnog karaktera i ne pridaje mu se značaj koji mu je odgovarajući, iako predstavlja veoma važan stub u pristupu socijalnoj uključenosti i obrazovanju u EU. Lanac inkluzivnosti počinje obrazovanjem kojim se pojedinac osposobljava za uključivanje na tržište rada što omogućava finansijsko osamostaljivanje odnosno ekonomsku neovisnost. Tako se pojava siromaštva sprječava, a ujedno postiže bolji kvalitet života. Praćenje realizacije inkluzije u obrazovanju podrazumijeva prepoznavanje primjera dobre prakse ali i barijera i teškoća sa kojima se njeni akteri susreću. Postoje mnogi faktori rizika od socijalne isključenosti koji su direktno povezani sa obrazovanjem, gdje su najčešći uzroci loše materijalno stanje u porodici i nezadovoljavajuća sistemski rješenja za različite nivoe obrazovanja. Dodatni faktori rizika za isključenost u obrazovanju su zdravstveni problemi, fizički ili mentalni nedostaci te pripadnost manjinskim grupama (poput Roma), kao i povratnicima u određeno područje ili regiju.

U školskoj 2023/2024. godini u BiH ukupno je bilo 4931 predškolske ustanove sa 41 214 djece. Matičnih predškolskih ustanova u školskoj 2023/2024. godini bilo je 298 (od čega 104 javnih i 194 privatnih). U odnosu na prethodnu školsku godinu broj djece korisnika predškolskih ustanova porastao je za 6,3%, a broj zaposlenih veći je za 6,5%. Takođe, u istoj 2023./2024. godini u BiH upisano je 256 343 učenika, što je u odnosu na prethodnu školsku godinu manje za 3 994 učenika, ili 1,5%. U 313 srednjih škola upisano je 107 740 učenika, što je u odnosu na prethodnu školsku godinu manje za 196 učenika, ili 0,2%. na prvi ciklus studija visokog obrazovanja, uključujući i integrisane studije, u zimski semestar upisano je 71 185 studenata, od toga je 61 335 studenata upisano na sve godine studija, a 9 850 su apsolvanti. U 2023. godini diplomiralo je/završilo studije 10 046 studenata, što je za 11,2% manje u odnosu na prethodnu godinu.

Anketna stopa zaposlenosti za Bosnu i Hercegovinu za 2023. godinu iznosila je 41,5%, i u blagom je porastu u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila 40,2%. Prema podacima iz Ankete o radnoj snazi za 2022. godinu, stopa aktivnosti je iznosila 47,6 %, što predstavlja blagi pad u odnosu na prethodnu godinu kada je ta stopa iznosila 48,2%. Gender jaz je vidljiv i u stopi aktivnosti budući da je 59,6% radno sposobnih muškaraca aktivno, za razliku od 36,1% žena.

U 2023. godini stopa nezaposlenosti je iznosila 13,2%, te je smanjena za 2,2 procentna poena u odnosu na prethodnu godinu. Istovremeno i registrovana nezaposlenost bilježi pad. U prosjeku u 2023.g. 348.918 osoba je bilo registrovano nezaposleno, što je manje za 15 hiljada nezaposlenih osoba.

Siromaštvo u Bosni i Hercegovini najčešće se mjeri indikatorima vezanim za potrošnju dok se višedimenzionalnost siromaštva posmatra kroz zdravstvo, obrazovanje, mogućnosti zapošljavanja i pristup ustanovama socijalne zaštite. Nova Anketa o potrošnji domaćinstava provedena je u 2020/2021 godini, ali ažurirani podaci o relativnom siromaštvu još nisu dostupni. Prema, posljednjim dostupnim podacima Agencije za statistiku (za 2015 godinu), 16,9% stanovništva živjelo je u relativnom siromaštvu, a najbogatija petina je 4,9 puta više

trošila u odnosu na najsiromašniju petinu. U pogledu starosne strukture, stopa siromaštva starih (65+) te djece (<15godina), je veća od prosječne za zemlju. U pogledu geografske distribucije veću stopu siromaštva bilježe domaćinstva koja žive u negradskom tipu domaćinstva. Siromaštvo prema spolu, ne bilježi značajne promjene.

Jedan od oblika socijalne zaštite primalo je ukupno 500.769 korisnika, što je manje u odnosu na 2022. godinu, kada je taj broj iznosio 500.769 korisnika. Od toga 393.513 su punoljetni korisnici (78,58 %) i to u starosnoj kategoriji od 46-59 godina sa većim brojem žena korisnika socijalne zaštite, a 107 256 (21,42%) su maloljetni korisnici najviše u starosnoj kategoriji od 7-14 godina gdje malo više prednjače osobe muškog pola.²

Prema godišnjem Izvještaju Ombudsmena za ljudska prava BiH za 2023. godinu³, prezentovani su podaci o postupanju ove institucije. Tokom izvještajnog perioda ovoj instituciji se obratilo ukupno 8.366 građana

U Bosni i Hercegovini broj penzionera je i dalje u stalnom porastu. Odnos broja penzionera i broja aktivnih osiguranika je gotovo izjednačen što ukazuje na ekonomsku neodrživost penzijskog sistema. U Federaciji Bosne i Hercegovine, broj isplaćenih penzija u decembru 2023. godine iznosio je 444.666 penzija.

U Republici Srpskoj, broj korisnika penzija u 2023. godini iznosio je 282.671 što je za 6.168 više korisnika penzija.

U 2023. godini bilo 94.769 raseljenih osoba u statusu i to: 35.588 raseljenih lica sa trenutnim mjestom boravka u Federaciji BiH, 59.145 raseljenih osoba sa trenutnim mjestom boravka u Republici Srpskoj i 63 raseljenih osoba sa trenutnim mjestom boravka u Brčko Distriktu BiH.

Kapaciteti medicinskog kadra su znatno manji od prosjeka zemalja Evropske Unije, što za posljedicu može da ima otežan i nepravovremen pristup pacijentu. Bosnu i Hercegovinu karakteriše kontinuirano povećavanje troškova u sektoru zdravstva, tako da su u 2022. godini izdaci u zdravstvu su iznosili 3 milijarde 976 miliona KM od čega su 69% bili javni, a 31% privatni izdaci. To je za 236 miliona više nego prethodne godine. Kontinuirano povećanje izdataka se jednim dijelom može objasniti i starenjem stanovništva, a i činjenicom da liječenje postaje „skuplje“ uvođenjem novih tehnologija i većeg spektra laboratorijskih nalaza, te opšteg rasta indeksa cijena.

---

² Agencija za statistiku BiH, Socijalna zaštita 2018-2023.godine

³ Institucija Ombudsmena za ljudska prava, Godišnji Izvještaj o rezultatima aktivnosti za 2023.godinu

Inkluzivno obrazovanje

Obrazovanje bi trebalo imati za cilj osposobljavanje za samostalno učenje i snalaženje u društvu odnosno jačanje konkurentnosti pojedinca na tržištu rada. Bez stečenih kvalifikacija nije se moguće zaposliti, čime se povećava rizik zapadanja u začarani krug neobrazovanosti, nezaposlenosti i siromaštva. Praćenje realizacije inkluzije u obrazovanju podrazumijeva prepoznavanje primjera dobre prakse ali i barijera i teškoća sa kojima se njeni akteri susreću.

Za socijalnu uključenost svakog pojedinca u jednom društvu, potrebno je izgraditi i održavati inkluzivan sistem obrazovanja. Lanac inkluzivnosti počinje obrazovanjem kojim se pojedinac osposobljava za uključivanje na tržište rada što omogućava finansijsko osamostaljivanje odnosno ekonomsku neovisnost. Tako se pojava siromaštva sprječava, a ujedno postiže bolji kvalitet života. Postoje mnogi faktori rizika od socijalne isključenosti koji su direktno povezani sa obrazovanjem, gdje su najčešći uzroci loše materijalno stanje u porodici i nezadovoljavajuća sistemska rješenja za različite nivoe obrazovanja. Dodatni faktori rizika za isključenost u obrazovanju su zdravstveni problemi, fizički ili mentalni nedostaci te pripadnost manjinskim grupama (poput Roma), kao i povratnicima u određeno područje ili regiju.

U ugroženu skupinu djece spadaju djeca koja su navršila 15 godina, a nisu pohađala osnovnu školu, jer se oni, prema zakonu, školuju po principu školovanja odraslih. To podrazumijeva vanredno polaganje razreda. Novi podaci iz UNESCO Instituta za statistiku (UIS) pokazuju da još uvijek ima oko 262 miliona - ili jedan od svake pet - djeca, adolescenti i mladi između 6 i 17 godina van škole. Ova brojka se povećava na jedan od troje dece van škole u zemljama sa niskim i nižim srednjim prihodima. Najnoviji podaci su dio godišnjeg objavljivanja UIS podataka o napretku prema SDG 4, koji obuhvata 32 globalna i tematska indikatora. UIS je upravo obnovio svoju globalnu bazu obrazovanja za školsku godinu koja se završava 2017. godine, koja uključuje istorijske vremenske serije, regionalne prosjeke i indikatore o nizu ključnih pitanja politike koja se odnose na pristup školama, učešće i završetak prema nivou obrazovanja, ishodima učenja, jednakosti, nastavnike i finansiranje obrazovanja.

Jedan od faktora socijalne uključenosti/isključenosti jeste **finansijska dostupnost obrazovanju**. Stopa upisa djece iz siromašnih porodica u srednje škole mnogo je niža od prosjeka. Pregled javne potrošnje⁴ pokazuje da je stopa upisa djece iz siromašnih porodica mnogo niža nego što je slučaj sa njihovim "nesiromašnim" vršnjacima, što ih stavlja u daleko ranjiviji položaj u pogledu siromaštva. Nadalje, učenici koji ne nastave pohađati srednju školu se nakon završetka osnovne škole nalaze u riziku od siromaštva (57% ih je u kategoriji siromašnih)⁵. Mnogi učenici koji pohađaju stručne škole nisu imali adekvatan pristup opštem obrazovanju i zbog toga nisu kvalitetno pripremljeni da se suoče sa izazovima današnjeg tržišta rada.

Predškolsko obrazovanje. U školskoj 2023/2024. godini u BiH ukupno je bilo 495 predškolskih ustanova sa 41 214 djece. U odnosu na prethodnu školsku godinu broj djece korisnika predškolskih ustanova porastao je za 6,3%, a broj zaposlenih veći je za 6,5%. Od ukupnog broja djece u predškolskom vaspitanju i obrazovanju njih 59,7% obuhvaćeno je u javnim ustanovama, dok je u privatnim ustanovama obuhvaćeno njih 40,3%. Na mjesto u predškolskim ustanovama čekalo je 6 513 djece što je u odnosu na prethodnu školsku godinu manje za 4,3%. U školskoj 2023/2024. godini u jasličkoj grupi je boravilo 10 251 djece, što je

⁴ Svjetska banka 2004. godine.

⁵ Istraživanje za potrebe Izvještaja o humanom razvoju za 2007. godinu, UNDP.

za 9,6% više u odnosu na prethodnu školsku godinu. Najveću grupu među njima čine djeca uzrasta od 2 do 3 godine (56,9%).⁶

Osnovno obrazovanje. Procijenjena stopa pohađanja škole za djecu uzrasta od 6 do 14 godina iznosi 97,6% za Bosnu i Hercegovinu. *Broj učenika u osnovnim i srednjim školama se iz godine u godinu smanjuje.* Na području BiH na početku školske 2023./2024. godine djelovalo je 1 667 redovnih osnovnih škola (matične i samostalne sa područnim školama) i 47 škole za djecu sa poteškoćama. U školskoj 2023./2024. godini u BiH upisano je 256 343 učenika, što je u odnosu na prethodnu školsku godinu manje za 3 994 učenika, ili 1,5%. Učešće broja učenika u odnosu na ukupan broj učenika iznosi 48,6%. U školskoj 2023./2024. godini u prve razrede je upisano 27 815 učenika, što je u odnosu na prethodnu školsku godinu manje za 1,6%. Od ukupnog broja učenika, u nižim razredima (od prvog do petog razreda, odnosno ISCED 1) je bilo 54,2% učenika, dok je u višim razredima (od šestog do devetog razreda, ISCED 2) bilo 45,8% učenika⁷.

Srednje obrazovanje. U školskoj 2023/2024. godini u BiH u 313 srednjih škola upisano je 107 740 učenika, što je u odnosu na prethodnu školsku godinu manje za 196 učenika, ili 0,2%. U školskoj 2023/2024. godini u nastavni proces bilo je uključeno 12 728 nastavnika, a od toga 8 026 žena ili 63,1 %. Najveći broj učenika pohađa tehničke škole 58,8%, zatim gimnazije 20,1%, dok je u stručnim školama 17,7% učenika. Na kraju školske 2022/2023. godine 28 947 učenika je završilo srednju školu, što je u odnosu na kraj 2021/2022. godine više za 2 179 učenika ili 8%. Odnos muških i ženskih učenika koji su završili školu je 51,1% muških i 48,9% ženskih.⁸

Visoko obrazovanje. U školskoj 2023/2024. godini na prvi ciklus studija visokog obrazovanja, uključujući kratki ciklus i integrisane studije, u zimski semestar upisana su 71 862 studenta, od toga je 62 150 studenata upisano na sve godine studija, a 9 712 su apsolventi/imatrikulanti. U 2023. godini diplomiralo je/završilo studije 10 038 studenata, što je za 11,3% manje u odnosu na 2022. godinu. Od ukupnog broja diplomiranih/završenih studenata 62,2% su studentice. Prema „starom“ programu obrazovanja 0,3% studenata je diplomiralo/završilo studije, a prema prilagođenom Bolonjskoj deklaraciji njih 99,7%. programu Od ukupnog broja diplomiranih/završenih studenata na visokim školama diplomiralo je 9,7%, a na univerzitetima 90,3%.⁹

Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine objavljuje podatke o izdacima za formalno obrazovanje u Bosni i Hercegovini u referentnoj 2022. godini, dobijene na osnovu provedenog istraživanja finansijske statistike obrazovanja. Izdaci za formalno obrazovanje prema svrsi potrošnje u Bosni i Hercegovini, u 2022. godini iznosili su 1 milijardu 853 miliona KM ili 4,1% bruto domaćeg proizvoda. Javni, privatni izdaci i sredstva iz inostranstva za obrazovne ustanove u 2022. godini iznosili su 2 milijarde 33 miliona KM ili 4,5% bruto domaćeg proizvoda. Od ukupnog iznosa izdataka za obrazovne ustanove, javni izdaci bili su 88,6%, privatni izdaci 10,4%, a 0,8% bila su sredstva iz inostranstva. U strukturi ukupnih izdataka za obrazovne ustanove, izdaci za predškolsko obrazovanje učestvovali su sa 6,3%, osnovno obrazovanje 47,4%, srednje obrazovanje 21,9% i visoko obrazovanje 24,4%¹⁰.

Obrazovni sistem u BiH nije inkluzivnog karaktera i ne pridaje mu se značaj koji mu je odgovarajući, iako predstavlja veoma važan stub u pristupu socijalnoj uključenosti i obrazovanju u EU. Najugroženije kategorije djece po pitanju pristupa obrazovanju su djeca sa

⁶ Agencija za Statistiku BiH, *Predškolsko vaspitanje i obrazovanje 2023/2024.*

⁷ Agencija za Statistiku BiH, *Osnovno obrazovanje 2023/2024*

⁸ Agencija za Statistiku BiH, *Srednje obrazovanje 2023/2024*

⁹ Agencija za Statistiku BiH, *Visoko obrazovanje 2023/2024*

¹⁰ Agencija za Statistiku BiH, *Finansijska statistika obrazovanja 2023/2024*

posebnim potrebama, djeca povratnici, djeca iz porodica u stanju socijalne potrebe i djeca Romi.

Djeca s posebnim potrebama, tačnije, djeca koja imaju poteškoća u razvoju ili boluju od hroničnih bolesti, te su zbog toga osuđena na boravak u bolnici ili kod kuće, predstavljaju grupe djece koja ponekad ili ne upisuju ili napuštaju osnovno obrazovanje.

Školu ponekad nisu u mogućnosti da pohađaju **djeca povratnici** zbog lošeg materijalnog stanja, geografske dostupnosti škole, te u nekim slučajevima zbog jezika na kojem se obrazuju, a koji nije njihov maternji.

Djeca iz porodica u stanju socijalne potrebe, također, u velikom procentu napuštaju srednjoškolsko obrazovanje. Izdvajanja države za pomoć takvim porodicama su neznatna, a, prema nekim procjenama, za jednu godinu školovanja u srednjoj školi potroši se između dvije i tri hiljade konvertibilnih maraka. Porodice u kojima su roditelji nezaposleni, ili samo jedan roditelj radi, imaju niska primanja i ne mogu obezbijediti ova sredstva, a samim tim nisu u mogućnosti djeci omogućiti nastavak školovanja.

Romska populacija je u BiH posebno ugrožena. Prema zvaničnim podacima, 64 romske djece su napustila školovanje u školskoj 2014./2015. godini¹¹. *Istraživanja djece i mladih koji ne upisuju i koji napuštaju školu* (UNICEF, 2011) ukazuju na podatak da je čak 46,2% romske djece napustilo osnovnu školu, a manje od 15% romske djece u Bosni i Hercegovini bilo uključeno u srednjoškolsko obrazovanje. Na ovaj način su sebi onemogućili nastavak obrazovnog puta ka sticanju određenih kvalifikacija. Osnovnu školu romska djeca ne upisuju i, između ostalog, budući da nemaju rodni list, odnosno nemaju nikakav identifikacioni dokument. Velika nepismenost među ovom populacijom dovodi do toga da oni i nisu svjesni koliki značaj za razvoj djeteta ima obrazovanje. Dodatni razlog zbog kojeg je u ovoj populaciji visok procenat onih koji nemaju završenu niti osnovnu školu, jeste to što nemaju mogućnost školovanja maternjem jeziku, a njihova djeca, do polaska u školu, vrlo slabo znaju jezike konstitutivnih naroda, tako da prilikom polaska u školu tek počinju da ih savladavaju, što utiče na njihov uspjeh u učenju¹².

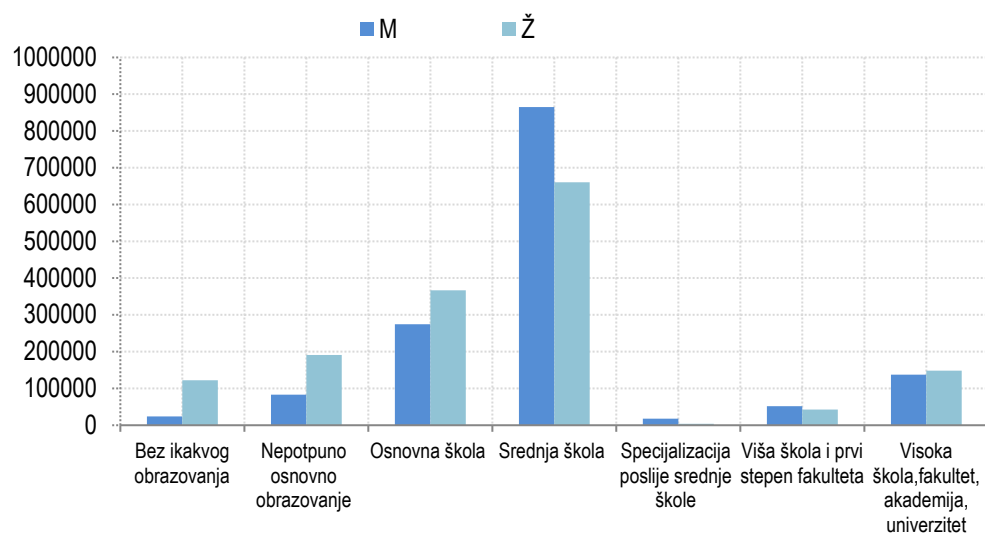
Prema podacima iz Popisa stanovništva u Bosni i Hercegovini 2013. godine, 2,82% stanovništva u BiH je nepismeno. Po rodnoj podjeli, 0,78% muškaraca i 4,76% žena od ukupnog stanovništva je nepismeno. Primjetna je razlika u nivou obrazovanja stanovništva po spolu, gdje daleko veći broj žena ima niže nivoe obrazovanja (bez obrazovanja, nepotpuno i osnovno obrazovanje). Dok 59% muškaraca preko 15 godina ima srednje obrazovanje, kod žena je taj postotak 43%. Više od 50% stanovništva starijeg od 15 godina u BiH ima završenu srednju školu. Veći udio ženske populacije je bez ikakvog obrazovanja ili sa nepotpunim osnovnim obrazovanjem, kao i sa završenom osnovnom školom, dok je udio muškaraca sa završenom srednjom školom, ali i sa završenim višim stepenima obrazovanja nešto veći u odnosu na žene.

---

¹¹ Izvještaj o provođenju Revidiranog akcionog plana bosne i hercegovine o obrazovnim potrebama Roma, za školsku 2014./2015. godinu.

¹² Izvještaj o provođenju Revidiranog akcionog plana bosne i hercegovine o obrazovnim potrebama Roma, za školsku 2014./2015. godinu.

Grafikon 1: Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi i spolu u 2013. godini

Izvor: Popis stanovništva u Bosni i Hercegovini 2013. godine

Zapošljavanje

Zapošljavanje je jedan od osnovnih uslova za osiguranje socijalne uključenosti. Tržište radne snage u Bosni i Hercegovini u zadnjoj deceniji i dalje karakteriše visoka stopa neaktivnosti, nezaposlenosti, a posebno dugoročne nezaposlenosti. Aktivne politike zapošljavanja na tržištu radne snage, zahtijevaju evaluaciju njihove efikasnosti i održivosti na duži vremenski period. Službe za zapošljavanje na svim nivoima vlasti, iako nude obuke za sticanje određenih vještina koje bi trebalo povećati konkurentnost pojedinca na tržištu rada, ne vode evidenciju nezaposlenih prema vještinama već prema nivou obrazovanja. S druge strane, većina poslodavca prilikom konkursnih procedura navodi neophodne vještine koje je potrebno posjedovati za obavljanje određenog radnog mjesta. Agenda 2030 i Cilj 8 Dostojanstven rad i ekonomski rast direktno su povezani sa unapređenjem zapošljavanja. Pored toga i drugi ciljevi kroz svoje podciljeve doprinose povećavanju zapošljavanja a posebno kroz unaprijeđenje obrazovanja te gender ravnopravnog učešća na tržištu rada. Okvir za implementaciju ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini sadrži i šest indikatora sa ciljanim vrijednostima koji se u direktnoj vezi sa tržištem rada. Oni se odnose na povećavanje stope zaposlenosti posebno žena i mladih, smanjenjem neaktivnosti posebno kod žena, te povećanjem minimalne neto plate.

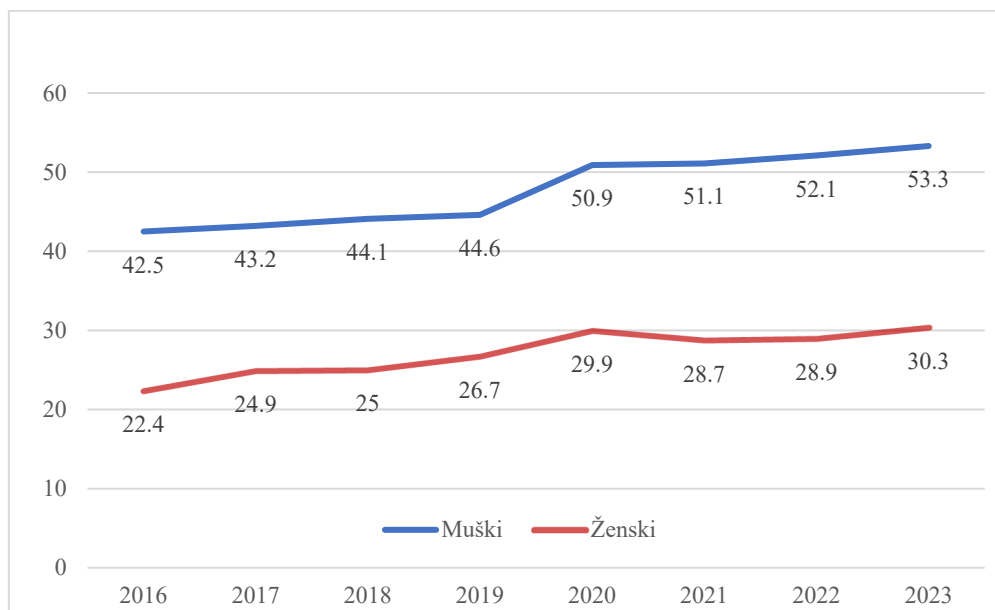
Ovo poglavlje analizira podatke o tržištu rada u Bosni i Hercegovini, entitetima i Brčko distriktu Bosne i Hercegovine koji se mogu prikupiti iz dva izvora: administrativni podaci i Anketa o radnoj snazi (ARS). Podaci iz Anketa o radnoj snazi (ARS) metodološki se zasnivaju na preporukama Međunarodne organizacije rada (MOR) i zahtjevima EUROSTAT-a i međunarodno su uporedivi.

Podaci o tržištu rada u Bosni i Hercegovini, entitetima i Brčko distriktu Bosne i Hercegovine mogu se prikupiti iz dva izvora: administrativni podaci i Anketa o radnoj snazi (ARS). Podaci iz Anketa o radnoj snazi (ARS) metodološki se zasnivaju na preporukama Međunarodne organizacije rada (MOR) i zahtjevima EUROSTAT-a i međunarodno su uporedivi.

Anketna stopa zaposlenosti za Bosnu i Hercegovinu za 2023. godinu iznosila je 41,5%, i u blagom je porastu u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila 40,2%. Stopa zaposlenosti bilježi značajnu razliku među polovima (53,3% je stopa zaposlenosti muškarca, a 30,3% je stopa zaposlenosti žena). Prema administrativnim podacima, u 2023. godini u prosjeku je bilo 849.489 osoba zaposleno od čega su 382.348 bile žene. Ovo predstavlja povećanje od 8.972 zaposlenih u odnosu na prethodnu godinu (ukupno povećanje broja zaposlenih žena je iznosio 9.288).¹³ U posmatranom periodu 2016-2023, u 2023 godini je zabilježen najveći nivo administrativno zaposlenih osoba, i premašio je do tada rekordnu 2019.godinu, kada je bilo prosječno zaposlenih 823.130 osoba.

¹³ Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Demografija i socijalne statistike, Zaposleni po djelatnostima, oktobar 2024
www.bhas.gov.ba

Grafikon 2: Stope zaposlenosti prema spolu (15+) u Bosni i Hercegovini

Izvor: Ankete o radnoj snazi, Agencija za statistiku BiH

Prema dobnim skupinama najnižu stopu zaposlenosti imaju mladi 15-24 (17,5%), a najveću stopu zaposlenosti imaju osobe dobnih skupina 25-49 (67,1%).¹⁴ I u ovim dobnim grupama primjetna je razlika među polovima. Stopa zaposlenosti 15-24 za muškarce iznosi 23,1% a za žene 11,5%. Stopa zaposlenosti dobnih skupina 25-49 za muškarce iznosi 81% a za žene 52,7%. Sve starosne grupe bilježe povećanje po stopi zaposlenosti, osim mladih, kod kojih se stopa zaposlenosti smanjila za 1,1 procentni poen.

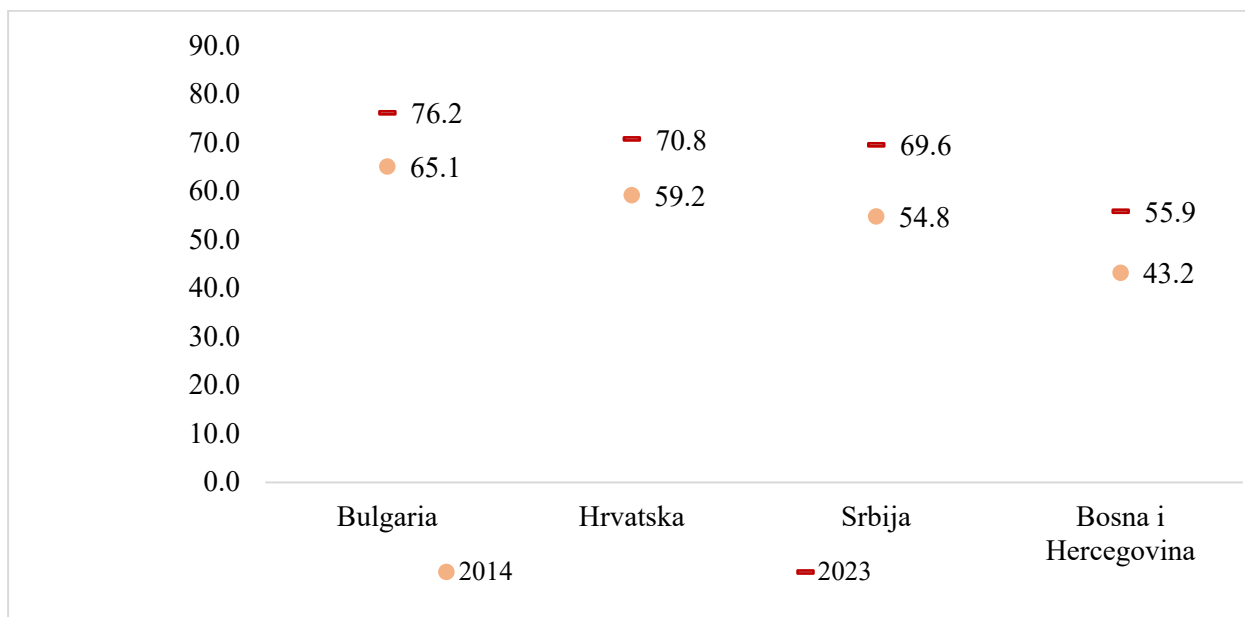
Bosna i Hercegovina bilježi niske stope zaposlenosti i u poređenju sa regijom, a poseban zaostatak je primjetan u smislu zastupljenosti žena na tržištu rada.

Prema podacima EUROSTAT-a i Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine, najveću stopu zaposlenosti (20-64 godina starosti) za 2023. godinu, nakon Hrvatske, imala je Srbija 65,9%, dok je najmanju imala je Turska sa 51,0%.¹⁵ 55.9 (20-64)bih

Grafikon dole prikazuje i da je u sedmogodišnjem periodu (2014-2023), svaka zemlja povećala stopu zaposlenosti za ovu dobnu skupinu, s tim da je Srbija ostvarila najveći pomak mjereno u procentnim poenima. Iako je primjetan rast po stopi zaposlenosti u BiH, on je bio nedovoljan da se sustigne region, tako da Bosna i Hercegovina u 2023.godine bilježi najnižu stopu zaposlenosti.

¹⁴ Anketa o radnoj snazi, BHAS

Grafikon 3: Kretanje stope zaposlenosti za dob 20-64 u periodu 2014-2023

Izvor: EUROSTAT baza podataka na dan 27.12.2024 ([online data code: lfsa_ergan]) i Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine za BiH podatak (a od 2021.godine EUROSTAT).

U 2023. godini stopa nezaposlenosti je iznosila 13,2%, te je smanjena za 2,2 procentna poena u odnosu na prethodnu godinu.¹⁶ Istovremeno i registrovana nezaposlenost bilježi pad. U prosjeku u 2023.g. 348.918 osoba je bilo registrovano nezaposleno, što je manje za 15 hiljada nezaposlenih osoba.¹⁷

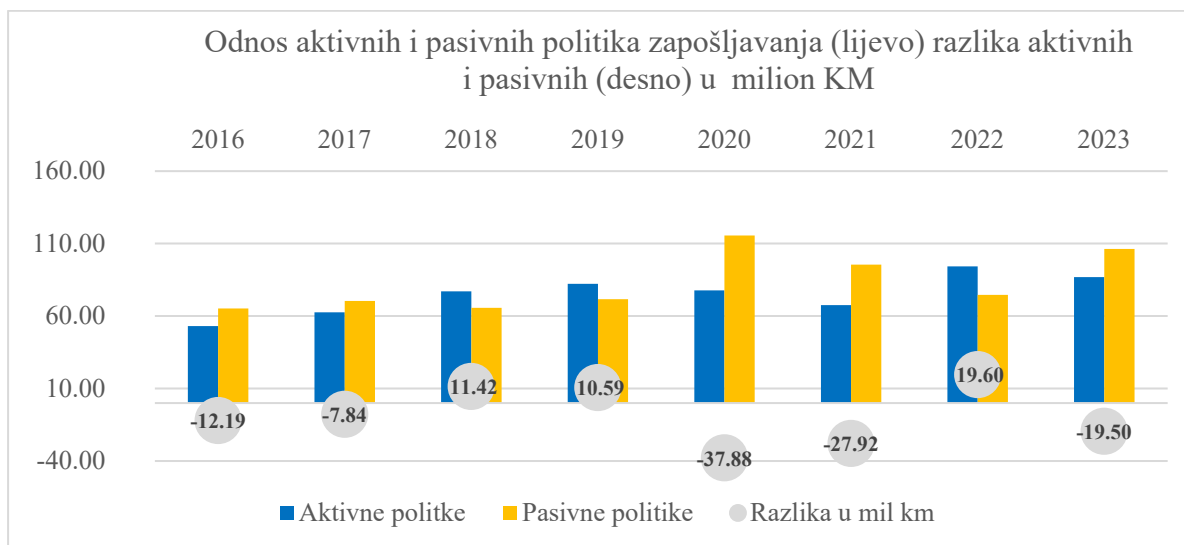
Posmatrano po dobnim skupinama, najveću stopu nezaposlenosti bilježe mladi 15-24 (30,1%), a najnižu starosna skupina od 50-64 (12,9%). Za razliku od stope zaposlenosti, stopa nezaposleni ne bilježi visok gender jaz kao što je slučaj u pogledu stope zaposlenosti.

Podaci o **aktivnim politikama zapošljavanja** u Bosni i Hercegovini nisu konsolidovani. Jedini dostupni podaci o aktivnim politikama su oni koji se sprovode putem biroa za zapošljavanje. Prema metodologiji EUROSTAT-a u aktivne mjere uračunati su i administrativni troškovi biroa za zapošljavanje (režije, plate zaposlenih), ali u ovom Izvještaju aktivne mjere ne obuhvataju administrativne troškove. Pasivne mjere zapošljavanja su veće od aktivnih ali se razlika smanjuje. U pasivne mjere su uračunati, pored novčanih naknada u slučaju nezaposlenosti i novac koji biroi plaćaju fondovima za zdravstveno osiguranje, što predstavlja dodatno opterećenje za adekvatnije ciljanje aktivnih politika zapošljavanja.

¹⁶ Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Saopštenje Ankete o radnoj snazi u Bosni i Hercegovini

¹⁷ Agencija za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine, „Detaljna statistika za 2023 godinu“

Grafikon 4: Aktivne i pasivne mjere zapošljavanja u Bosni i Hercegovini u 2023. godini

Izvor: Podaci koje je Agencija za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine dostavila na zahtjev Direkciji za ekonomsko planiranje BiH

Prema dostavljenim podacima Agencije za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine u aktivne i pasivne mjere zapošljavanja u Bosni i Hercegovini utrošeno je skoro 193 miliona KM u 2023 godini, što predstavlja povećanje od skoro 24 miliona KM. Vidljivo je u prethodnom grafikonu da su izdaci opet veći za pasivne nego aktivne mjere zapošljavanja i to za 19,5 miliona KM. U aktivne politike zapošljavanja utrošeno je oko 82 miliona KM, što predstavlja smanjenje za 12,2 miliona KM.

Kod pasivnih mjera došlo je također do značajnih promjena jer je utrošeno 106 miliona KM što je za skoro 32 miliona više nego prethodne godine.

U oba entiteta, kao i u BD BiH najpopularnije su mjere koje se odnose na podršku zapošljavanja i rehabilitaciju, a za njom slijedi start-up poduzetništvo.

Prema podacima Agencije za rad i zapošljavanje u Bosni i Hercegovini, prosječan mjesečni broj korisnika novčanih naknada u slučaju nezaposlenosti iznosio je 14.642 što predstavlja povećanje za oko 500 osoba u odnosu na prethodnu godinu.

Migracije i tržište rada

U Bosni i Hercegovini je i dalje je popularan trend zapošljavanja u inostranstvu. Jedinствена statistika o ovome ne postoji, ali postoje podaci kojima raspolaže Agencija za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine.

Implementiraju se Dogovor o posredovanju pri zapošljavanju radnika iz Bosne i Hercegovine u SR Njemačkoj, Sporazum o zapošljavanju državljana Bosne i Hercegovine u Republici Sloveniji i Sporazum između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Vlade Republike Srbije o privremenom zapošljavanju državljana Bosne i Hercegovine u Republici Srbiji i državljana Republike Srbije u Bosni i Hercegovini.

Agencija za rad i zapošljavanje BiH je, u saradnji sa entitetskim zavodima za zapošljavanje i Zavodom za zapošljavanje Brčko distrikta BiH, realizovala zapošljavanje državljana BiH u skladu sa potpisanim međudržavnim Dogovorom o posredovanju pri zapošljavanju radnika iz Bosne i Hercegovine u SR Njemačkoj na određeno vrijeme vezano za radnike medicinske struke sa srednjom stručnom spremom (njegovatelji) i to 400 lica u 2023. godini, čime je nastavljen trend smanjenja u posredovanju zapošljavanja. Pored toga, sporazumom o zapošljavanju državljana Bosne i Hercegovine u Republici Sloveniji, ARZ je posredovala u

zapošljavanju 13.090 lica u 2023. godini što je manje oko 5 hiljada u odnosu na prethodnu godinu. Sa Republikom Srbijom u 2023. godini nije bilo zahtjeva za zapošljavanje državljana Srbije.

Ukupan broj radnih dozvola koje su izdate strancima u Bosni i Hercegovini u 2023. godini iznosio je 4.586 radnih dozvola, što predstavlja povećanje za oko 1500 osoba u odnosu na prethodnu godinu kada ih je zaposelno 3.018. Najveći broj radnih dozvola u 2023. godini izdat je u sljedećim djelatnostima: građevinarstvu 1.368 (30%), trgovini 622 (14%), ostalim uslužnim djelatnostima 506 (11%) umjetnosti, zabavi i rekreaciji 436 (10%), poslovanju nekretninama 298 (6%), prerađivačkoj industriji 297 (6%), hotelijerstvo i ugostiteljstvo 188 (4%) i obrazovanju 150 (3%) što predstavlja 84% od ukupnog broja izdatih radnih dozvola.

Neaktivnost radno sposobnog stanovništva

Bosnu i Hercegovinu i dalje karakteriše visok udio neaktivnog stanovništva, iako ima dugogodišnji trend smanjivanja. Neaktivno stanovništvo čine nezaposlene osobe koje ne bi prihvatile ponuđeni posao. Anketa o radnoj snazi za 2023. godinu bilježi stopu aktivnosti od 47,8% što predstavlja blago povećanje od 0,2 procentna poena u odnosu na prethodnu godinu.

Stopa aktivnosti, u poređenju sa zemljama regiona, a posebno sa zemljama Evropske Unije, je i dalje niska. To znači da je potrebno implementirati aktivacijske politike zapošljavanja sa posebnim fokusom za žene i mlade. Prema dobnim skupinama, stopa aktivnosti je najizraženija za starosnu skupinu od 25-49 (77,1%), i ona se već tri godine blago povećava. Najniža stopa aktivnosti zabilježena je kod starijih osoba 65+ (2,7%) i mladih 15-24 (25%). Postoji značajna razlika u genderu u pogledu stope aktivnosti, od čak 23,5 procentnih poena (59,8% u odnosu na 36,9%). Pored toga gender jaz u zadnje tri godine bilježi blagi porast. U cilju smanjenja stope neaktivnosti te povećanja ukupne zaposlenosti u BiH, neophodno je unaprijediti okruženje za lakše zapošljavanje žena.

Osobe sa invaliditetom su i dalje posebno diskriminirane na tržištu rada jer i pored izdvajanja na aktivne politike zapošljavanja OSI, one nemaju omogućen fizički pristup poslu radi neprilagođenosti javne infrastrukture (trotoari, javni prevoz, razni objekti i javne ustanove).

Tržište rada u Bosni i Hercegovini i dalje se suočava sa brojnim izazovima. Ne postoji sistem monitoringa potražnje i ponude za radnom snagom što dodatno otežava upravljanje sa aktivnim politikama zapošljavanja kao i sa usklađivanjem obrazovanja i tržišta rada. Da bi se aktivne politike adekvatno planirale neophodno je da se zavodi za zapošljavanje „oslobode“ od socijalnih politika.

Nedostatak radnih mjesta koja bi apsorbirala ponudu radne snage i dalje ostaje jedan od ključnih problema. Postoje inicijative da se smanje doprinosi na plate što bi uticalo na smanjenje sive ekonomije, i samim tim povećala bi se zaposlenost. Također, pored smanjivanja doprinosa, postoje inicijative o smanjivanju procedura za pokretanje malih i srednjih preduzeća, što bi trebalo rezultirati kreiranjem novih radnih mjesta. Potrebno je aktivnije raditi na otklanjanju prepreka za učestvovanje na tržištu rada, što se posebno odnosi na osobe sa invaliditetom, žene i mlade.

Osobe sa invaliditetom su i dalje posebno diskriminisane na tržištu rada jer i pored izdvajanja na aktivne politike zapošljavanja OSI, oni nemaju svugdje omogućen fizički pristup poslu radi neprilagođenosti infrastrukture (trotoari, javni prevoz, razni objekti i javne ustanove).

Tržište rada u Bosni i Hercegovini i dalje se suočava sa brojnim izazovima. Ne postoji sistem monitoringa potražnje i ponude za radnom snagom što dodatno otežava upravljanje sa aktivnim politikama zapošljavanja kao i sa usklađivanjem obrazovanja i tržišta rada. Da bi se aktivne politike adekvatno planirale neophodno je da se zavodi za zapošljavanje „oslobode“ od socijalnih politika.

Siromaštvo, socijalna zaštita i ljudska prava

Siromaštvo

Jedan od strateških ciljeva identificiranih Strateškim okvirom za Bosnu i Hercegovinu je: Smanjiti siromaštvo i socijalnu isključenost. Ispunjenje ovog cilja u narednom trogodišnjem periodu za rezultat bi imalo poboljšanje položaja ranjivih grupa koje čine: osobe sa invaliditetom, Romi, povratnici i interno raseljene osobe, obitelji sa dvoje i više djece, starije osobe, nezaposleni, niskokvalificirani radnici, žene, mladi i djeca. Također, Agenda 2030 je od svojih 17 postavljenih ciljeva prvi i drugi cilj se izravno odnose na smanjenje siromaštva i iskorjenjivanje gladi u svijetu.

Siromaštvo u Bosni i Hercegovini najčešće se mjeri indikatorima vezanim za potrošnju dok se višedimenzionalnost siromaštva posmatra kroz zdravlje, obrazovanje, mogućnosti zapošljavanja i pristup ustanovama socijalne zaštite. Prema posljednjim dostupnim podacima Agencije za statistiku 13,5% stanovništva živjelo je u relativnom siromaštvu, te je dodatno 8,7% domaćinstava u riziku od siromaštva.

Posmatrano prema spolu, više je žena siromašno (13,8%) nego muškaraca (13,2%), što predstavlja promjenu odnosu na 2015 godinu kada su muškarci bili u više izloženi siromaštvu (17,1% u odnosu na 16,7%).

Tabela 1: Stope siromaštva uporedni pregled 2015 i 2020/21

Stope siromaštva	2020/2021	2015
Muškarci	13,2	17,1
Žene	13,8	16,7
Gradsko	12,1	11,3
Ruralno i ostalo	14,3	20,5

Izvor: BHAS na osnovu APD2015 i dostavljenih podataka DEP-u

Posebno treba istaknuti i to da se stope relativnog siromaštva značajno smanjila za ruralno stanovništvo, te se blago povećala za gradsko stanovništvo. Relativna stopa urbanog stanovništva iznosi 11,3%, dok ruralnog 20,5%.¹⁸

Iako se relativno siromaštvo smanjilo to ne znači da je došlo do pada apsolutnog siromaštva. Relativno siromaštvo mjeri odnos između onih koji najmanje troše sa ostalim domaćinstvima u Bosni i Hercegovini. Tako da smanjenje stope relativnog siromaštva može značiti da su najsiromašniji poboljšali položaj u odnosu na bogate, a može značiti i da su bogati pogoršali svoj položaj u odnosu na siromašne a da se stvarno stanje siromašnih nije promijenilo.

Prosječna mjesečna potrošnja gradskih i negradskih domaćinstava je gotovo identična, sa nešto većim vrijednostima potrošnje u negradskim domaćinstvima.

Prema podacima EUROSTATA¹⁹ u EU prosječno domaćinstvo je od ukupnih troškova nešto manje od 18,4% trošilo na hranu i piće. Za razliku od prosječnog EU domaćinstva, u Bosni i Hercegovini prema APD 2021/2022²⁰ prosječno domaćinstvo je trećinu ukupnih izdataka

¹⁸ Anketa o potrošnji domaćinstava, 2011

¹⁹ Podatak se odnosi na 2020 godinu

²⁰ Istraživanje je provedeno u periodu 1.4.2021.-31.3.2022. godine

odvajalo za hranu i piće (30,0%). Ovaj udio se povećao kako za BiH tako i za EU u odnosu na prethodno dostupni podatak koji je bio 2015.godine.

Tabela 2: Pregled strukture potrošnje domaćinstava posljednji podatak (2020/2021) u odnosu 2015.

	2020/2021	2015
Duhan	2,4%	2,4%
Odjeća i obuća	4,9%	4,9%
Stanovanje	16,2%	17,7%
Električna energija, plin, voda i ostali energenti	8,0%	9,4%
Namještaj, oprema za domaćinstvo i usluge u domaćinstvu	4,9%	4,5%
Zdravstvo	2,3%	3,8%
Prijevoz	14,3%	10,0%
Komunikacije	6,5%	4,5%
Rekreacija i kultura	1,7%	2,1%
Obrazovanje	0,4%	0,6%
Ugostiteljske usluge	2,6%	2,2%
Usluge smještaja	0,3%	0,4%
Ostali proizvodi i usluge	5,2%	6,9%
UKUPNO NEPREHRANA	69,7%	69,2%
UKUPNO HRANA I PIĆE	30,3%	30,8%

Bosna i Hercegovina nema pouzdane podatke o broju beskućnika, niti se oni periodično prikupljaju. Ono što je dostupno to je na osnovu Popisa iz 2013 godine, koji je zabilježio 184 beskućnika da žive u Bosni i Hercegovini.

Sistem socijalne zaštite u BiH

Cilj sistema socijalne zaštite je da doprinese društvenoj stabilnosti države, tako što će se najugroženijim djelovima društva omogućiti pristup neophodnoj pomoći, posebno kada je visoka stopa nezaposlenosti i samim time i potreba za socijalnom pomoći, što je slučaj u Bosni i Hercegovini.

U skladu sa javno dostupnim analizama, može biti otežano ostvarivanje prava ugroženih kategorija lica, novčanih davanja i doznaka na ime socijalne zaštite koji se isplaćuju iz budžeta entiteta, kantona ili grada.

Službe za socijalnu zaštitu nemaju dovoljno kapaciteta za procjenu potreba ugroženih skupina, niti finansijskih sredstava za pružanje odgovarajuće podrške. Prava iz socijalne zaštite uglavnom se utvrđuju na temelju statusa, što dovodi do nejednakosti u pružanju socijalnih naknada. Spor privredni oporavak, loše makroekonomske performanse i neadekvatno ekonomsko upravljanje i dalje rezultiraju kontinuirano visokom stopom nezaposlenosti (ukupna 13,2%)²¹, velikim brojem radno sposobnog stanovništva isključenog sa tržišta rada te, analogno tome, visokom stopom siromaštva u Bosni i Hercegovini, kao i povećanje problema u vezi socijalne isključenosti.

Pravo na socijalnu zaštitu obezbjeđuje se pružanjem usluga socijalne zaštite u vidu novčane pomoći, osposobljavanja za život i rad, podrške u izjednačavanju mogućnosti djece i omladine sa smetnjama u razvoju, zbrinjavanja u hraniteljsku porodicu itd. Cilj sistema socijalne zaštite je da doprinese društvenoj stabilnosti države, tako što će se najugroženijim omogućiti pristup neophodnoj pomoći. Posebno je značajno kada je visoka stopa nezaposlenosti i potreba za socijalnom pomoći, što je slučaj u Bosni i Hercegovini.

²¹ Anketa o radnoj snazi 2023, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine

Socijalna zaštita u Bosni i Hercegovini (socijalno osiguranje i socijalna pomoć) u nadležnosti je entiteta i kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine, te zavisno od nadležnosti postoje i razlike kod pružanja usluga i naknada.

Prava iz socijalne zaštite uglavnom se utvrđuju na temelju statusa, što dovodi do nejednakosti u pružanju socijalnih naknada. Službe za socijalnu zaštitu nemaju dovoljno kapaciteta za procjenu potreba ugroženih skupina, niti finansijskih sredstava za pružanje odgovarajuće podrške. Spor privredni oporavak, loše makroekonomske performanse i neadekvatno ekonomsko upravljanje i dalje rezultiraju kontinuirano visokom stopom nezaposlenosti, velikim brojem radno sposobnog stanovništva isključenog sa tržišta rada te, posljedično, visokom stopom siromaštva u Bosni i Hercegovini, kao i usložnjavanjem problema socijalne isključenosti.

Prema posljednjim zvaničnim podacima Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine u 2023. broj centara za socijalni rad u Bosni i Hercegovini je 112, od toga u Federaciji BiH postoje 22 službe socijalne zaštite, dok u Republici Srpskoj ima 11 koje djeluju pri opštinama. U Brčko Distriktu ne postoji centar za socijalni rad već jedan pododjel u okviru Odjela za zdravstvo. Primjetno je povećanje broja radnika zaposlenih u Centrima za socijalni rad gdje je u 2018. godini bilo 1.552 zaposlena, dok je u 2023. godini taj broj iznosio 1.791 zaposlena, od čega u velikom broju dominiraju osobe ženskog pola.

Broj slučajeva obrađenih u Centrima za socijalni rad u 2023. godini iznosi 343 877 od čega su 53% obrađenih slučajeva u okviru ženske populacije. Broj intervencija u 2023. godini iznosio je 541 019 intervencija gdje je broj intervencija u odnosu na 2022. godinu smanjen za 3,5%.

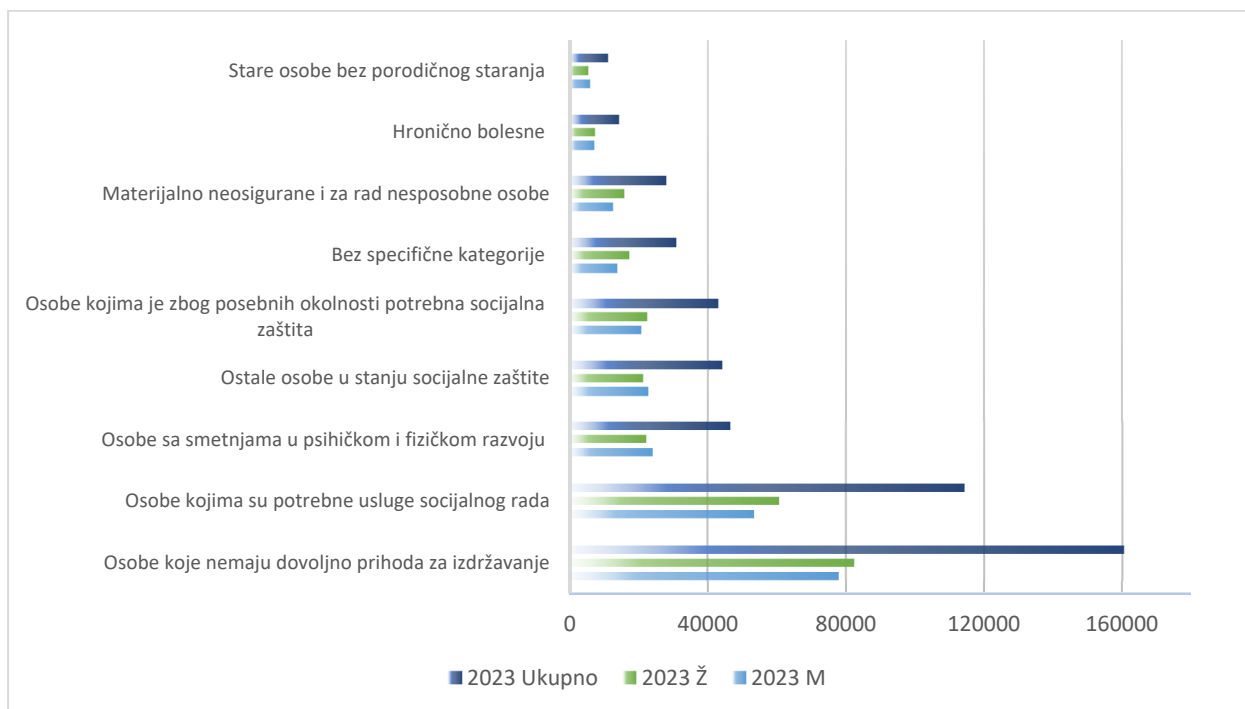
U 2023. jedan od oblika socijalne zaštite primalo je ukupno 500.769 korisnika, što je manje u odnosu na 2022. godinu, kada je taj broj iznosio 510.036 korisnika. Broj korisnika socijalne zaštite je zadnjih godina u stalnom padu. Od ukupnog broja korisnika socijalne zaštite 393.513 su punoljetni korisnici (78,58 %) i to u starosnoj kategoriji od 46-59 godina sa većim brojem žena korisnika socijalne zaštite, a 107 256 (21,42%) su maloljetni korisnici najviše u starosnoj kategoriji od 7-14 godina gdje malo više prednjače osobe muškog pola.²²

Gledano po kategorijama punoljetnih korisnika, najviše je osoba koje nemaju dovoljno prihoda za izdržavanje, njih 160 597 tj. (40,8%). Osoba sa smetnjama u psihičkom i fizičkom razvoju bilo je 46 684 (11,86%). Osobama kojima je zbog posebnih okolnosti potrebna socijalna zaštita je ukupno 43 043 (10,9%) od toga za 2% više ženske populacije. Hronično bolesnih osoba je 3,6% korisnika socijalne zaštite, a 2,8% su stare osobe bez porodičnog staranja.

---

²² Agencija za statistiku BiH, Socijalna zaštita 2018-2023. godine

Grafikon 5: Punoljetni korisnici socijalne zaštite u 2023. godini

Izvor: Agencija za statistiku BiH, Socijalna zaštita 2018-2023.godine

Starateljstvo nad punoljetnim osobama u 2023. godini, imalo je 5 087 osoba, bez većih polnih razlika. Od ovog broja, najviše ih je u starosnoj kategoriji od 51-70 godina i iznosio je 2.167 osoba. Gledajući od 2018.godine, ova starosna kategorija je uvijek imala najveći broj starateljstava.

Kad su u pitanju maloljetni korisnici socijalne zaštite u BiH, od 107 256 maloljetna korisnika, najviše ih je u kategoriji od 7-14 godina starosti i to 36 419 (34%).

Posmatrano prema kategorijama, najviše maloljetnih korisnika bilo je iz kategorije ugroženih porodičnom situacijom, njih 43 292 (40%). Također, brojnije kategorije čine maloljetna lica u stanju različitih socijalno – zaštitnih potreba kojih ima 36 227 (34%) i to najviše u starosnoj kategoriji od 7-14 godina, zatim maloljetna lica sa smetnjama u psihičkom i fizičkom razvoju kojih ima 14 907 (14%) isto u kategoriji od 7-14 godina.²³

Prema zadnjim podacima Agencije za statistiku BiH prema ESSPRO sistemu ukupna potrošnja socijalne zaštite u BiH u 2022. godini iznosila je 8 milijardi 570 miliona KM, što čini više od 18% Bruto domaćeg proizvoda (BDP).²⁴ Skoro ¾ primitaka za finansiranje socijalne zaštite u BiH dolazi iz obaveznih doprinosa, najvećim dijelom od zaposlenih osoba, dok se ostatak naknada socijalne zaštite finansira iz budžeta entitetskih i kantonalnih Vlada. Skoro polovina izdataka socijalne zaštite u BiH otpada našem Penzionog osiguranja, a oko 1/3 na šemu Zdravstvenog osiguranja. Ostale šeme čine manji udio u ukupnim izdacima socijalne zaštite.²⁵

Kad je u pitanju socijalna zaštita Bosne i Hercegovine se u 2022. godini suočavala sa brojnim ozbiljnim i urgentnim socijalnim izazovima uzrokovanim posljedicama pandemije COVID-19 na one koji su već ugroženi, u stanju rizika ili ranjivi, kao što su ljudi koji žive ispod linije siromaštva, mnogočlane porodice, samohrani roditelji, Romi, interno raseljene osobe,

²³ Agencija za statistiku BiH, Socijalna zaštita 2018-2023.godine

²⁴ Agencija za statistiku, Saopćenje, Demografija i socijalne statistike 30.05.2024.

²⁵ Agencija za statistiku, Saopćenje, Demografija i socijalne statistike 30.05.2024.

povratnici koji su manjina u mjesto povratka, osobe sa invaliditetom i osobe starije životne dobi.

Ljudska prava

U Ustavu Bosne i Hercegovine, kao i u ustavima oba entiteta, navedena su određena građanska, politička, ekonomska, socijalna i kulturna prava. Pored toga, Ustav Bosne i Hercegovine predviđa direktnu primjenjivost Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i njenih protokola, koja ima prioritet nad svim drugim zakonima u Bosni i Hercegovini.

Ljudska se prava zasnivaju na temeljnom načelu da sve osobe imaju pravo na uživanje svih ljudskih prava, bez obzira na razlike, kao što su: rasa, boja kože, spol, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili društveno porijeklo, imovina, status po rođenju ili drugi status.

U novembru 2022. Odlukom Europskog vijeća na samitu u Briselu, Bosni i Hercegovini je zvanično dodijeljen kandidatski status za članstvo u Europskoj uniji. U godišnjem Izvještaju o napretku BiH se navodi da je Zakonodavni i institucionalni okvir o osnovnim pravima uglavnom uspostavljen.²⁶

U izvještaju o uticaju Covid-19 u BiH, koji su objavili UNICEF i UNDP u junu, navodi se da je pandemija povećala siromaštvo i nestašicu hrane, te pogoršala društvene i ekonomske nejednakosti, naročito među onima koji su već u nepovoljnom položaju i onima koji su u riziku od neimaštine ili se smatraju „ranjivima“.²⁷

Romi se suočavaju s preprekama u ostvarivanju svojih prava. Prema studiji koju je provela Mreža za rano obrazovanje Roma (REYN) 2022. godine, mnoga romska djeca se suočavaju s diskriminacijom u ostvarivanju pristupa javnim uslugama, uključujući obrazovanje i zdravstvene usluge.

Institucija ombudsmana na državnom nivou ima ovlasti da istražuje navode o povredama domaćih zakona za zaštitu ljudskih prava u ime građana i da vlastima daje preporuke za otklanjanje povreda koje nisu zakonski obavezujuće. U avgustu 2023. godine Parlamentarna Skupština je usvojila izmijenjen Zakon o ombudsmanu za ljudska prava da ga odredi kao nacionalni preventivni mehanizam protiv mučenja i zlostavljanja.

Državni parlament ima Zajedničku komisiju za ljudska prava koja je sudjelovala u aktivnostima vezanim za ljudska prava skupa sa vladinim i nevladinim organizacijama.

Po pitanju socijalne zaštite i inkluzije, još nema državne strategije za smanjenje siromaštva i za socijalnu inkluziju i zaštitu, niti sistema za praćenje realizacije strateške politike u cijeloj državi. Kada su u pitanju osobe s invaliditetom, još uvijek prevladava institucionalna zaštita. Ne pruža se adekvatna podrška uslugama u zajednici koje omogućuju samostalan život niti postoji sveobuhvatna strategija deinstitucionalizacije. Na entitetskom nivou postoji širok spektar strategija i zakona koji se odnose na socijalnu inkluziju i zaštitu, ali se u većoj mjeri ne sprovode zbog nedostatka sredstava, neadekvatnih procedura, standarda i praksi upućivanja, te slabije koordinacije.

Po pitanjima ljudskih prava i manjina potrebna su suštinska unapređenja strateškog, pravnog, institucionalnog i političkog okvira za poštovanje ljudskih prava. Nedostatak efikasnog sprovođenja zakonodavstva za sprečavanje i zaštitu od rodno zasnovanog nasilja, posebno nasilja u porodici, i dalje izaziva zabrinutost. Neophodan je sveobuhvatniji i integrisani pristup populaciji Roma kako bi se podstakla njihova socijalna inkluzija. Usaglašavanje Bosne i

---

²⁶Commission staff working document Bosnia and Herzegovina 2023 Report

²⁷ <https://www.hrw.org/bs/world-report/2023/country-chapters/bosnia-and-herzegovina>

Hercegovine sa zajedničkom vanjskom i sigurnosnom politikom Evropske unije se tek treba unaprijediti. Kapacitet za upravljanje migracijama, posebno u radu sa ranjivim grupama, treba dalje jačati.

Usvojeni Akcioni plan Bosne i Hercegovine za društvenu inkluziju Roma i Romkinja za period 2021-2025. godine, predviđa mjere koje su pored Agende 2030 u skladu sa „Strateškim okvirom Evropske unije za ravnopravnost, uključivanje i učestvovanje Roma za period 2020-2030. Akcioni plan je usmjeren na 5. ciljeva među kojima su i stambeno zbrinjavanje i zapošljavanje. Ovim akcionim planom predviđeno je da Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH na godišnjem nivou izdvaja 600.000 KM za zapošljavanje lica romske nacionalnosti, od čega je u 2023. godini izdvojena samo trećina, odnosno 200.000 KM. Obzirom na preuzete obaveze iz „Poznan Deklaracije“ navedenom inicijativom tražili su punu implementaciju iz Akcionog plana, čime će se smanjiti nivo nezaposlenosti ove populacije.

Prema godišnjem Izvještaju Ombudsmena za ljudska prava BiH za 2023. godinu ²⁸, prezentovani su podaci o postupanju ove institucije. Tokom izvještajnog perioda ovoj instituciji se obratilo ukupno 8.366 građana i to putem direktnih kontakata, telefonskih poziva, elektronskom poštom i pisanim žalbama. Zajedno sa predmetima prenesenim iz prethodnih godina (1768 predmet), u radu je evidentirano ukupno 4.562 predmeta. U 2023. godini završeno je 2.831 predmeta.

Najveći broj žalbi odnosi se na povrede građanskih i političkih prava (771), kršenje ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava (741), kršenje prava u pravosuđu i upravi (709), kršenja prava djece (231), sve oblike diskriminacije (187), povrede prava lica lišenih slobode (86), povrede prava osoba sa invaliditetom (56) i na kraju povrede prava nacionalnih, vjerskih i drugih manjina (13).

U cilju poboljšanja kapaciteta u oblasti ljudskih prava u Bosni i Hercegovini u narednom periodu potrebno je usaglasiti sveobuhvatni strateški dokument u oblasti zaštite i promocije ljudskih prava i suzbijanja diskriminacije. Kao izazov stoji i unaprijeđenje sistema koordinacije sa svim nadležnim nivoima vlasti uključujući i regionalnu saradnju i saradnju sa međunarodnim institucijama. U tom smislu naročito se ističe potreba razvoja sistema razmjene i prikupljanja podataka, odnosno monitoringa, evaluacije, budžetiranja i planiranja u oblasti ljudskih prava.

Izazovi u pogledu ranjivih ciljnih skupina:

Djeca

Djeca u Bosni i Hercegovini se svakodnevno suočavaju sa brojnim izazovima u ostvarivanju svojih prava. Nažalost, rijetko postoje reakcije na slučajeve kršenja prava djeteta, a još rjeđe se primjenjuje efikasan pravni lijek. Sveobuhvatna prava garantovana djeci, u skladu sa Konvencijom o pravima djeteta, ostaju puka forma ukoliko zemlje nemaju adekvatne pravne okvire kojima se omogućuje da djeca budu svjesna svojih prava, da su im dostupni pravni lijekovi i da mogu tražiti zaštitu ili nadoknadu za čitav niz kršenja prava koja bi mogli iskusiti.

Do danas, reformski napor u Bosni i Hercegovini su se većinom fokusirali na reakcije pravosuđa u slučajevima maloljetničkog prestupništva. Mnogo manje pažnje je posvećeno načinima na koji pravosudni sistem podržava djecu čija su prava prekršena u slučajevima kada su ona žrtve krivičnog djela.

Podaci o djeci žrtvama krivičnih djela često nisu sveobuhvatni, niti su lako dostupni. Međutim prema podacima Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine raste broj

---

²⁸ Institucija Ombudsmena za ljudska prava, Godišnji Izvještaj o rezultatima aktivnosti za 2023. godinu

prijavljenih krivičnih djela u kojima su žrtve upravo djeca. Sistemi za prikupljanje podataka trebalo bi da budu koordinirani između sistema za dječiju zaštitu i krivičnog pravosuđa, u slučajevima gdje je to moguće.

Sistem socijalne zaštite djece i porodica sa djecom u Bosni i Hercegovini je organizovan i uređen kroz zakone o socijalnoj zaštiti, dječjoj zaštiti i porodične zakone i provodi se prvenstveno putem Centara za socijalni rad i ustanova socijalne zaštite u Federaciji BiH, te Javnog fonda za dječju zaštitu u Republici Srpskoj. Zakonom su utvrđeni različiti oblici prava koji su zasnovani na principu ljudskih prava, a usmjereni su na određene kategorije djece u stanju socijalne potrebe.

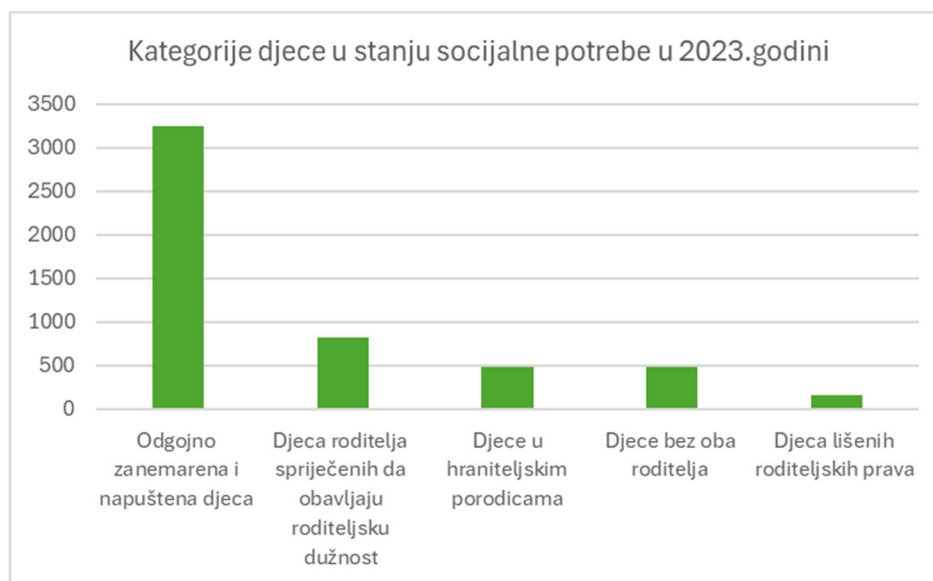
Prema posljednjim podacima Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine broj ostvarenih starateljstava i usvojenja nad maloljetnim osobama u 2023. godini iznosi 1528 osoba, što je za četvrtinu manje u odnosu na 2022.godinu.

Djece u hraniteljskim porodicama u 2023. godini bilo je 485 djece sa najvećim brojem od 138 u starosnoj kategoriji od 11-4 godina.

Broj usvojene djece u 2023. godini je 36. Najviše je u kategoriji djece napuštenih od roditelja, njih 18.

Broj djece napuštene od roditelja u 2023. godini je 439. Djece roditelja spriječenih da obavljaju roditeljsku dužnost je 825, djece bez oba roditelja je 484, djece roditelja lišenih roditeljskih prava je 154 dok je odgojno zanemarena i zapuštena djece broj 3246²⁹

Grafikon 6: Kategorije djece u stanju socijalne potrebe u 2023.godini

Izvor: Agencija za statistiku BiH, Socijalna zaštita 2018-2023.godine

Bosna i Hercegovina ima obavezu preduzeti sve što je neophodno kako bi se izričito zabranilo fizičko kažnjavanje djeteta u svim sredinama, uključujući i porodicu. Problem vršnjačkog nasilja je i dalje jako izražen, što je vidljivo iz predmeta registrovanih u instituciji Ombudsmena Bosne i Hercegovine. U većini slučajeva radi se o verbalnom nasilju u osnovnim i srednjim školama. Vršnjačko nasilje se najčešće dešava u školi, za vrijeme odmora, u učionicama, na hodnicima ili u dvorištu.

²⁹ Agencija za statistiku BiH, Socijalna zaštita 2018-2023.godine

Glavni izazovi za socijalne usluge i socijalne službe su prema UNICEF-u³⁰, decentralizacija, odgovornost, standardi i finansiranje. Uprkos relativno visokim izdavanjima PDP-a socijalnoj zaštiti u Bosni i Hercegovini, sredstva nisu dobro usmjerena. Postoji mogućnost poboljšanja efikasnosti u programima zaštite djece i spriječavanja i ublažavanja siromaštva.

Djeca u najvećem riziku su djeca iz socijalno ranjivih porodica, čiji su roditelji nezaposleni i koji nemaju osnovne finansijske resurse. Djeca s invaliditetom, romska djeca i djeca koja žive u disfunkcionalnim porodicama i ona koja su izložena nasilju u porodici su često socijalno isključena.

Osiguranje uslova za poboljšanje položaja djeteta i kroz sprovođenje usvojenih akcionih planova koji se odnose na zaštitu prava djeteta ostaje izazov za naredni period.

Žene

Zakonom o ravnopravnosti polova³¹, uređuje se, promoviše i štiti ravnopravnost polova i garantuje jednake mogućnosti svim građanima, kako u javnoj, tako i u privatnoj sferi društva, te spriječava direktnu i indirektnu diskriminaciju prema polu. Potpuna ravnopravnost polova garantuje se u svim sferama društva, a naročito u oblasti obrazovanja, ekonomiji, zapošljavanju i radu, socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti, sportu, kulturi, javnom životu i medijima, bez obzira na bračno i porodično stanje. Diskriminacija po osnovu pola i polne orijentacije je zabranjena.

Agencija za ravnopravnost polova Bosne i Hercegovine ističe da je među prioritetnim oblastima: sprečavanje i suzbijanje nasilja na osnovu pola, uključujući nasilje u porodici i trgovinu osobama, rad, zapošljavanje i pristup ekonomskim resursima, javni život i donošenje odluka te daljnje jačanje saradnje na regionalnom i međunarodnom nivou.³²

Agencija za ravnopravnost polova je pripremila novi prijedlog Gender akcionog za period 2023.-2027. (GAP BiH) koji se oslanja se na strateške ciljeve, prioritete i mjere prethodnog GAP-a BiH za period 2018.-2022. godine, strategije razvoja države i entiteta, Strategije za ravnopravnost muškaraca i žena Evropske unije i drugih relevantnih strateških dokumenata Vijeća Evrope, Evropske unije i Ujedinjenih naroda. Riječ je o okvirnom strateškom dokumentu koji daje smjernice za izradu operativnih planova i drugih provedbenih dokumenata institucija na svim nivoima organizacije vlasti u Bosni i Hercegovini. Ovaj strateški dokument sadrži sva područja društvenog života, ali su utvrđena prioriteta i međusektorska područja, kao i područja koja se odnose na jačanje sistema, mehanizama i instrumenata za postizanje ravnopravnosti polova, te jačanje saradnje i partnerstva. Na ovaj način se jasnije definišu obaveze institucionalnih mehanizama za ravnopravnost polova, kao i obaveze i odgovornosti resornih ministarstava i nadležnih institucija u svakom prioritetnom području.

GAP BiH, za period 2023.-2027. sadrži tri strateška cilja unutar kojih su definisana prioriteta područja djelovanja, odnosno programi i mjere potrebne za postizanje tog cilja.

Strateški ciljevi prema ovom prijedlogu su

- Izrada, provedba i praćenje programa mjera za unapređenje ravnopravnosti polova u državnim institucijama, po prioritetnim područjima
- Izgradnja i jačanje sistema, mehanizama i instrumenata za postizanje ravnopravnosti polova
- Uspostavljanje i jačanje saradnje i partnerstva

---

³⁰ <https://www.unicef.org/>

³¹ „Službeni glasnik BiH“, br. 32/10

³²<https://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2023/10/GAP-BiH-2023-2027>

Prema anketi o radnoj snazi Agencije za statistiku BiH za 2023. godinu, u Bosni i Hercegovini radnu snagu činilo je 1,377 milion osoba od kojih je 1,196 miliona (86,8%) zaposlenih i 181 hiljada (13,2%) nezaposlenih osoba. Od ukupnog broja aktivnog stanovništva 537 hiljada (39,0%) su žene. Od ukupnog broja zaposlenih osoba 447 hiljada (37,4%) su žene. Od ukupnog broja nezaposlenih 90 hiljada (49,5%) su žene.

Bosna i Hercegovina je usvojila važne pravne standarde za ravnopravno učešće žena i muškaraca u donošenju odluka i vodstvu, koji su u skladu s međunarodnim ugovorima o ljudskim pravima. Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH zasnovan je na tim obavezama i definiše obavezu promovisanja i osiguranja jednake zastupljenosti žena i muškaraca u svim tijelima vlasti ili tijelima koja su pod nadzorom javnih vlasti, uključujući i političke stranke.

Na Općim izborima bilježimo pad u procentu izabranih žena u Zastupnički dom Parlamenta BiH (2018. godine ih je bilo 21,4%, a 2022 godine svega 16,66%)

Na entitetskom nivou veoma malo povećanje zastupljenosti žena, tako da u Zastupničkom domu Parlamenta Federacije BiH imamo 26,53%, a u Narodnoj Skupštini Republike Srpske 18% izabranih žena.

Kada je u pitanju izvršna vlast, u dokumentima koji uređuju sastav Vijeća ministara BiH, Vlade FBiH te Vlade RS nije utvrđena kvota ili druga mjera za manje zastupljeni pol. Do sada niti jedna vlada nije formirana na način da je imenovano najmanje po 40% ministara i ministrica, a žene su i dalje manje zastupljeni pol u svim vladama u BiH. U septembru 2022. godine u Vijeću ministara BiH od devet ministarstava na čelu dva ministarstva se nalaze žene (22%). U sastavu Vlade FBiH, od 16 ministarstava bile su imenovane 3 ministrice (18,75%) dok je u Vladi Republike Srpske imenovano najviše ministrica, njih 6 od 16 ministarstava (37,5%). Kada se posmatra vremenski prikaz zastupljenosti žena u vladama, može se primijetiti trend ograničenog povećanja zastupljenosti³³

Iako je udio žena u stanovništvu Bosne i Hercegovine veći od 50 posto, njihovo učešće u vlasti je daleko ispod toga.

Od velike je važnosti sprovoditi istraživanja iz oblasti ravnopravnosti polova, kako bi se dobila jasnija slika stanja na terenu, što je znatno unaprijeđeno posljednjih godina usvajanjem Gender akcionih planova (GAP BiH). Usvajanjem i sprovođenjem gender akcionih planova doprinosi se boljoj ravnopravnosti polova u svim sferama društva, a naročito u oblasti obrazovanja, ekonomiji, zapošljavanju i radu, socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti, sportu, kulturi, javnom životu i medijima, bez obzira na bračno i porodično stanje.

Institucionalni okvir za rodnu ravnopravnost u BiH uključuje Agenciju za ravnopravnost spolova BiH, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, te Gender Centar FBiH i Gender centar RS kao ključne institucije. Agencija za ravnopravnost spolova BiH vrši funkcije vezane za rodnu ravnopravnost u slučaju pitanja za koja je nadležan državni nivo kao što su izbori i političke stranke, odbrana, izvještavanje tijela međunarodnih odbora, predstavljanje i koordiniranje aktivnosti, u okviru svoje nadležnosti, na međunarodnom i regionalnom nivou i slično. Gender centri se fokusiraju na uključivanje rodno osviještenih politika u oblasti koje su u nadležnosti entiteta i uključuju, između ostalog, obrazovanje, rad, poljoprivredu, unutrašnje poslove, zaštitu od nasilja u porodici, u saradnji sa nižim nivoima vlasti.

Mladi

Bosna i Hercegovina se suočava s velikim demografskim izazovima, koji uključuju neusklađenost nataliteta i mortaliteta, kao i negativan utjecaj migracija. Ova problematika ima

---

³³ <https://www.osce.org/files/f/documents/7/c/538641.pdf>

dugoročne posljedice na ekonomiju, društvo i budućnost zemlje. Natalitet je jedan od ključnih faktora u demografskim tendencijama, a Bosna i Hercegovina se suočava s niskim natalitetom dugi niz godina. S druge strane, visok mortalitet predstavlja još jedan izazov.

Zakonska rješenja o mladima na području cijele BiH nemaju dovoljnu pažnju nadležnih institucija, samim tim i njihovo sprovođenje je nepotpuno. Nezaposlenost u Bosni i Hercegovini najviše pogađa mlade što dodatno utiče na njihovu poziciju u društvu, kvalitetu života i društvenu uključenost. Zbog ovakve situacije u zemlji i osjećaja bespomoćnosti mladih da mogu nešto promijeniti, sve veći broj mladih odlazi iz BiH i nažalost taj trend se i dalje nastavlja, što će imati dugoročne negativne posljedice.

Prioriteti mladih ljudi se ogledaju u nekoliko slijedećih područja: obrazovanje, zapošljavanje, zdravlje, socijalni status, participacija u javnom životu, kultura, sport i slobodno vrijeme. Kroz ove prioritete određuje se ekonomski i socijalni položaj mladih.

U 2023. godini, prema Anketi o radnoj snazi Agencije za statistiku BiH, u Bosni i Hercegovini radnu snagu činilo je 1,377 milion osoba od kojih je 1,196 miliona (86,8%) zaposlenih i 181 hiljada (13,2%) nezaposlenih osoba.

Postotak od ukupne radne snage radno sposobnih mladih u starosnoj kategoriji od 15-24 godine iznosi 6,7% dok je procenat iste kategorije od ukupnog stanovništva izvan radne snage 18,4%.³⁴

Migracije također igraju ključnu ulogu u lošoj demografskoj statistici Bosne i Hercegovine. Dok mnogi mladi ljudi napuštaju zemlju u potrazi za boljim životom, Bosna i Hercegovina se suočava s gubitkom talentovanih pojedinaca i radne snage. Na nivou Bosne i Hercegovine broj doseljenih/odseljenih stanovnika iznosio je 29.951. Od toga, broj doseljenih u:

- FBiH iznosi 20.290, što u odnosu na isto razdoblje prošle godine pokazuje smanjenje za - 1,0 %;
- Republici Srpskoj je 9.155, što u odnosu na isto razdoblje prošle godine pokazuje smanjenje za - 0,2 %;
- Brčko distrikt iznosi 506, što u odnosu na isto razdoblje prošle godine pokazuje smanjenje za - 0,4 %.³⁵

Na polju obrazovanja ključni izazovi su:

- Loša povezanost obrazovnog sistema sa sektorom rada i zapošljavanja, odnosno tržištem rada.
- Obrazovni sistem je baziran na nastavi sa manje prakse, za razliku od razvijenih tržišnih ekonomija.
- Izuzetno visoka stopa nezaposlenosti i neproduktivnost radne snage.
- Nekompatibilnost obrazovanja sa potrebama tržišta rada.
- Kašnjenje sa reformama u obrazovnom sistemu.
- Manjak adekvatnih politika razvoja ljudskih resursa.

Prepoznajući probleme s kojima se susreću, velike potencijale, te važnost djelovanja javnih politika usmjerenih prema mladima, važno je proaktivno djelovati u smjeru stvaranja pozitivne, sveobuhvatne i inkluzivne politike za mlade, odnosno donošenja novog sveobuhvatnog dokumenta vezano za mlade. Takav dokument koji bi trebao biti strateški, mogao bi obuhvatiti značajna prioritetna područja i mjere javnih politika za mlade, usmjerene na poboljšanje uslova i kvaliteta života mladih ljudi koji u osnovi imaju aktuelne potrebe ove populacije. Mnoge

³⁴ Anketa o radnoj snazi za 2023 godinu; Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine

³⁵ Agencija za statistiku BiH; Demografija i socijalne statistike unutarnje migracije u BiH za 2023. godinu

susjedne zemlje se suočavaju sa velikim odlaskom mladih i unapređuju aktivnosti u sprečavanja njihovog „odliva“. Vlada Republike Hrvatske je 2021. godine donijela Odluku o pokretanju postupka izrade Nacionalnog programa za mlade³⁶, za period 2022-2024. godina u cilju stvaranja podsticajnog okruženja za razvoj potencijala mladih, a radi podizanja kvaliteta njihovog života i njihove optimalne društvene integracije.

Svi politički akteri u Bosni i Hercegovini, uključujući lokalne zajednice i nevladine organizacije, trebaju činiti znatno veće napore kako bi povećali interesovanje i angažovanost mladih, a kao najveći izazov ostaje i dalje jače povezivanje Zavoda i Biroa za zapošljavanje sa potrebama tržišta rada.

Starije osobe (penzioni sistem)

Penzioni sistem je dio sistema sigurnosti, odnosno, dio socio-ekonomskih politika koji služi za osiguravanje socijalne zaštite za sprječavanje rizika od siromaštva u slučaju starosti i invalidnosti rada. Na ovaj sistem, osim ekonomskih, bitno utiču demografske promjene. Trend bržeg starenja populacije predstavlja teret za sisteme socijalne zaštite. Nedovoljno izdvajanje sredstava za ovu kategoriju stanovništva izlaže starije, često siromašne ljude, riziku da postanu nova ugrožena grupa. Nedostatak veće društvene pažnje u odnosu na prava starijih ljudi je evidentan, jer oni često nemaju uticaja na politički i društveni život što je i jedan od mogućih razloga njihove dosta prisutne zanemarenosti i uskraćenosti za ljudska prava. Univerzalnost, nedjeljivost i međusobna isprepletenost ljudskih prava obavezuju državu i entitete da garantuju njihovo potpuno uživanje bez diskriminacije.

Jako važan dio ekonomskog, socijalnog i finansijskog sistema jedne zemlje je penzioni sistem. Penzije su ekonomska kategorija jer predstavljaju štednju radno aktivnog stanovništva za starost. S druge strane, penzije su i socijalna kategorija jer predstavljaju prihode starih ljudi koji nisu u stanju da, zahvaljujući svom radu, zarađuju za život.

Postojeći javni sistem penziono-invalidskog osiguranja u BiH, suočen je sa problemom nedovoljnih finansijskih sredstava za izvršenje nastalih obaveza prema penzionerima. Svi navedeni problemi povod su za pokretanje reforme socijalnog sistema baziranog na međugeneracijskoj solidarnosti. Demografska slika će se vremenom pogoršati usljed starenja stanovništva, dužeg životnog vijeka i male stope nataliteta. Procjenjuje se da je godišnja stopa nataliteta na globalnom nivou iznosila oko 19‰, stopa mortaliteta oko 7‰, što je dalo prirodni priraštaj od oko 12‰. U razvijenom dijelu planete (odnosi se na Evropu, Sjevernu Ameriku, Australiju, Novi Zeland, Japan) stopa nataliteta iznosila 10‰, a mortaliteta 10‰, Dok je manje razvijenom dijelu svijeta, stopa nataliteta iznosila je 20,5‰, mortaliteta 7,2‰, a prirodnog priraštaja 13,3‰. **Stopa nataliteta (2019.g.) u Bosni i Hercegovini bila je 8,1‰, a mortaliteta 11,1‰ što je rezultovalo negativnim prirodnim kretanjem stanovništva od -3‰**³⁷

U Bosni i Hercegovini broj penzionera je i dalje u stalnom porastu.

U Federaciji Bosne i Hercegovine, broj isplaćenih penzija u decembru 2023. godine iznosio je 444.666 penzija.³⁸

Odnos broja penzionera i broja aktivnih osiguranika je gotovo izjednačen što ukazuje na ekonomsku neodrživost penzijskog sistema. Najveći broj korisnika su korisnici starosne penzije 266.588 penzionera, zatim porodične 120.126 korisnika i invalidske 57.952 korisnika.

³⁶<https://demografijaimladi.gov.hr/UserDocsImages/Brochure/Odluka%20o%20pokretanju%20postupka%20izrade%20Nacionalnog%20programa%20za%20mlade%20za%20razdoblje%20od%202022.%20do%202024.%20godine.pdf>

³⁷ Agencija za statistiku BiH, Demografija i socijalne statistike, Svjetski Dan stanovništva, 12.07.2021.

³⁸ Federalni zavod PIO/MIO, decembar 2023. godine

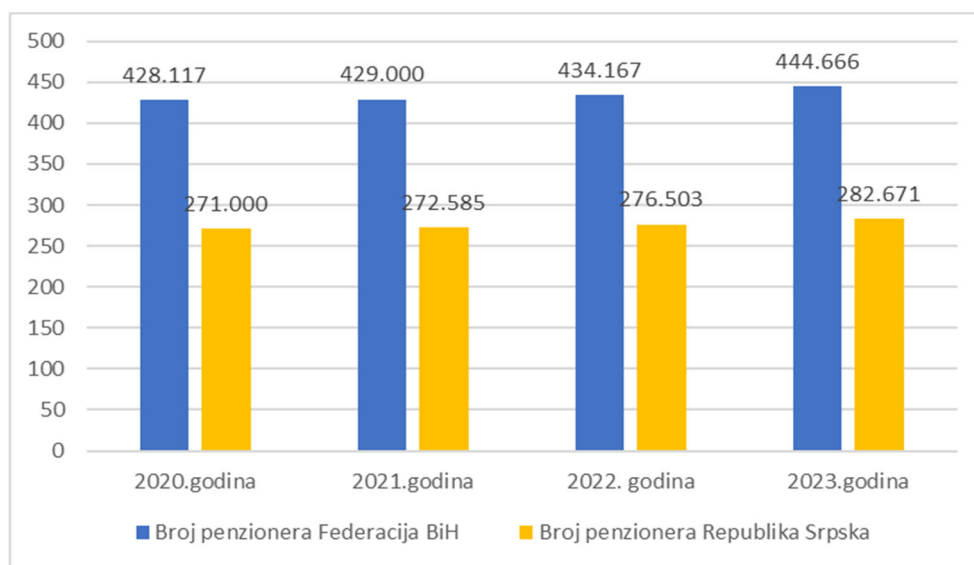
Prema strukturi ukupnih penzija iz redovne isplate za decembar 2023. samostalnih penzija je 363.139 sa prosječnim iznosom penzije od **675,57 KM**. Ukupnih penzija (samostalnih i srazmjernih) je 444.666 sa prosječnim iznosom od **582,76 KM** dok najviša iznosi **2.626,42 KM**.³⁹

U Republici Srpskoj, broj korisnika penzija u 2023. godini iznosio je 282.671 što je za 6.168 više korisnika penzija.

Od ukupnog broja penzionera 175.616 su korisnici starosne penzije, 71.820 su korisnici porodične, 35.064 su korisnici invalidske penzije, dok je broj korisnika po ostalim pravima iznosio 171 korisnika.

Prosječna samostalna penzija zaključno sa decembrom 2023. godine, iznosi je **541,23 KM**. Najviša isplaćena penzija iznosi **2.894,64 KM**.⁴⁰

Grafikon 7: Broj penzionera u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj

Izvori: Fond PIO/MIO Federacije Bosne i Hercegovine i Fond PIO Republike Srpske, 2023. godina

Kako broj penzionera raste svake godine, izazov koji predstoji je način obezbjeđivanja novca, posebno kada mladi u velikom broju odlaze iz zemlje čime neće biti dovoljno novca od naplate doprinosa. Iako se može činiti dobrim što je penzioni sistem na budžetu, nedostatak sredstava će se osigurati od drugih poreza, a to znači manje novca za druge budžetske kategorije i više zaduživanja i sve druge (kao domino – efekat) posljedice.

U publikaciji Efekti demografskih promjena na pružanje javnih usluga u Bosni i Hercegovini iz 2022. godine⁴¹, navedeno je da su aktuelni modeli isplate penzija u Federaciji BiH i Republici Srpskoj prihvatljivi sa stanovišta penzionera jer im garantuje redovne prihode, ali nedovoljne uplate doprinosa sa starenjem stanovništva i usporenim ekonomskim rastom dovode do sve većih izdataka za penzije iz drugih izvora finansiranja, kao što su indirektni porezi, zbog čega ostaje manje javnih sredstava za ulaganje u razvoj.

Prema analizi iznesenoj u ovoj publikaciji, da bi se izradio model izdataka za penzije u Bosni i Hercegovini, prije svega je potrebno razumjeti kretanja radne snage i zaposlenosti u zemlji. Iako Anketa o radnoj snazi koju sprovodi Agencija za statistiku BiH daje tačnije statističke podatke o radnoj snazi i zaposlenom/nezaposlenom stanovništvu, ovom anketom su

³⁹ Federalni zavod PIO/MIO, decembar 2023. godine

⁴⁰ Fond PIO RS, Statistički bilten, decembar 2023. godine

⁴¹ https://ba.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/effects_of_population_changes_bhs_final.pdf

identifikovane sve osobe koje su u periodu prije ankete ostvarivale bilo kakav prihod, bez obzira na to jesu li prihodi od registrovane djelatnosti ili rada na sivom tržištu. Kako se penzije u velikoj mjeri oslanjaju na uplaćene doprinose prijavljenih zaposlenika, podaci iz Ankete o radnoj snazi se nisu mogli koristiti zbog velikog broja radno sposobnog stanovništva koje radi na sivom tržištu i koje ne uplaćuje poreze i doprinose u entitetske budžete. Umjesto toga, korišteni su podaci dobijeni od entitetskih poreskih uprava jer sadrže podatke o formalnom zaposlenju i uplati poreza i drugih doprinosa „iz“ i „na“ isplaćena lična primanja osiguranika.

Radna snaga po definiciji uključuje broj zaposlenih i nezaposlenih osoba, što znači da ako se očekuje porast zaposlenosti i smanjenje radne snage, taj broj će se osigurati iz nezaposlenih osoba i neaktivnog stanovništva, što može biti poseban dugoročni izazov s obzirom na dobnu strukturu radno sposobne populacije u Bosni i Hercegovini.

Osobe sa invaliditetom

Osobe s invaliditetom su i dalje vrlo marginalizirana kategorija zbog nedovoljnih i neadekvatnih zakona kojima bi se regulirala njihova prava i zbog njihove isključenosti iz procesa donošenja odluka. Posebno su žene i djeca s invaliditetom u riziku. Zakoni u oba entiteta nalažu veću fizičku pristupačnost objektima, zdravstvenim uslugama, obrazovanju i transportu za osobe sa invaliditetom, ali primjena zakonskih odredbi varira u zemlji.

Zakonima u oba entiteta i na državnom nivou zabranjena je diskriminacija osoba sa fizičkim, čulnim, intelektualnim i mentalnim invaliditetom. Međutim, nastavljena je diskriminacija po ovim osnovama. Vlasti nemaju jedinstvenu zakonsku definiciju invaliditeta. Najčešći oblici diskriminacije osoba s invaliditetom su prepreke u ostvarivanju individualnih prava, kašnjenje isplata invalidnina, prepreke pri zapošljavanju i ostvarivanju socijalne i zdravstvene zaštite. Podrška osobama s invaliditetom ovisi o uzroku nastanka invaliditeta. Osobe čiji je invaliditet povezan s ratom od 1992. do 1995. godine, bez obzira da li su ratni vojni invalidi ili civilne žrtve rata, imaju prioritet i primaju veće naknade nego druge osobe s invaliditetom.

U BiH postoji Vijeće za osobe s invaliditetom BiH, koje je stručno i savjetodavno tijelo Vijeća ministara, nadležno za praćenje ostvarivanja prava osoba s invaliditetom u BiH. Razne organizacije osoba s invaliditetom širom zemlje sudjeluju u radu Vijeća.

Prema entitetskim zakonima o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju osoba s invaliditetom, osobe sa invaliditetom zapošljavaju se i rade na tržištu rada pod opštim i posebnim uslovima. Pod opštim uslovima, zapošljavaju se osobe sa invaliditetom na otvorenom tržištu rada, u državnim organima, pravosudnim organima, organima lokalne uprave, javnim službama, ustanovama, fondovima, javnim preduzećima, privrednim društvima i drugim pravnim licima koja nisu osnovana za zapošljavanje osoba s invaliditetom u skladu sa zakonom. Pod posebnim uslovima zapošljavaju se osobe s invaliditetom u ustanovi i privrednom društvu koja su osnovana radi zapošljavanja osoba s invaliditetom. Primjena Zakona predstavlja konkretnu i sistemsku primjenu novog inkluzivnog odnosa društvene zajednice prema osobama s invaliditetom u ovoj oblasti, – a u skladu sa UN Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Zakonom je uspostavljen tzv. kvotni koncept zapošljavanja osoba s invaliditetom, po kome je svaki poslodavac obavezan zaposliti osobu/e s invaliditetom, u odgovarajućem odnosu na ukupan broj zaposlenih, odnosno 1. osoba sa invaliditetom na svakih 16 zaposlenih.

Pored civilnih invalida i civilnih žrtava rata u Bosni i Hercegovini postoji i kategorija ratnih vojnih invalida (RVI). Civilne žrtve rata i neratni invalidi u BiH ostvaruju po nazivu ista prava kao i RVI. Bitna razlika je u obuhvatu korisnika i visini primanja. Osobe s istom vrstom i najvećim stepenom invalidnosti koje ostvaruju prava na invalidninu imaju različita primanja ovisno o tome u koju kategoriju spadaju iako su im potrebe gotovo iste.

Prema posljednjim podacima Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine za 2023. godinu, sa smetnjama u fizičkom i psihičkom razvoju bilo je ukupno 61.591 lica, od čega 46.484 punoljetnih i 14.907 maloljetnih lica, odnosno korisnika. Primjećuje se smanjenje od 6,4% broja korisnika u ovoj kategoriji u odnosu na 2022. godinu.

Najbrojnija je kategorija sa tjelesnim oštećenjima i hroničnim oboljenjima kojih je u 2023. godini bilo 14.787 korisnika. Od ovog broja, punoljetnih korisnika bilo je 19.555 i taj broj je neznatno manji u odnosu na 2022. godinu, kada je taj broj iznosio 20 108 korisnika. Kod maloljetnih, u 2023. godini je bilo 3.515 korisnika, što je neznatno povećanje u odnosu na 2022. godinu, kada je taj broj iznosio 3 445 korisnika.⁴²

Pod posebnim uslovima, zaposleno je 285 invalidnih osoba i u odnosu na 2022. godinu došlo je do povećanja broja zaposlenih u iznosu od 98 invalida. Od ovog broja 279 rade u zaštitnoj radionici, a 6 rade kod kuće.⁴³

Prema Godišnjem izvještaju Ombudsmena za ljudska prava u Bosni i Hercegovini za 2023. godinu⁴⁴, u Odjel za praćenje ostvarivanja prava osoba s invaliditetom u toku 2021. godine ukupno su registrovana 56 predmeta (tokom 2022. godine registrovano je 66 žalbi).

Evropska komisija je u Izvještaju o napretku za BiH za 2023. godinu u Ključnom prioritetu 13sa preporukom da se unaprijedi zaštita i inkluziju ranjivih grupa, posebno osoba sa invaliditetom, djece, LGBTIQ osoba, pripadnika romske zajednice, pritvorenika, migranata i tražilaca azila, kao i raseljenih lica i izbjeglica u cilju zatvaranja Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma.

Pozitivan pomak u odnosu na oblast socijalne zaštite i zaštite prava osoba sa invaliditetom, jeste činjenica da je tokom 2022. godine na snagu stupilo više zakona i pravnih propisa kojima se na adekvatniji način uređuju oblasti u kojima osobe sa invaliditetom ostvaruju svoja prava, kao što su Zakon o ustanovama socijalne zaštite u Federaciji BiH, Nacrt zakona o jedinstvenim načelima i okviru materijalne podrške osoba sa invaliditetom, Pravilnik o jedinstvenim kriterijima i pravilima postupka medicinskog vještačenja zdravstvenog stanja Federacije BiH, 2022. godini.

Bosna i Hercegovina se Ustavom obavezala da će za sve građane osigurati ravnopravno i puno uživanje i ostvarivanje svih ljudskih prava, kao i pravo na zaštitu od diskriminacije po bilo kojem osnovu, pa i po osnovu invalidnosti.

Izbjeglice i raseljene osobe

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine nema nadležnosti za utvrđivanje statusa raseljenih lica u BiH, nego u okviru svoje koordinirajuće uloge vrši objedinjavanje podataka dostavljenih od strane nadležnih entitetskih organa i Vlade Brčko Distrikta BiH.

Navedeno ministarstvo je za potrebe sačinjavanja ovog Izvještaja za 2023. godinu dostavilo sljedeće podatke. Za potrebe ažuriranja Centralnog biračkog spiska, kao priprema za Opšte izbore 2024. godine koji su održani u oktobru 2024. godine, nadležni entitetski organi: Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica i Republički sekretarijat za raseljena lica i migracije Republike Srpske, te odjeljenje za raseljena lica, izbjeglice i stambena pitanja Vlade Brčko Distrikta ovom ministarstvu su dostavili podatke da je u Bosni i Hercegovini u 2023. godini bilo 94.769 raseljenih osoba u statusu i to: 35.588 raseljenih lica sa trenutnim mjestom boravka u Federaciji BiH, 59.145 raseljenih osoba sa trenutnim mjestom boravka u Republici Srpskoj i 63 raseljenih osoba sa trenutnim mjestom boravka u Brčko Distriktu BiH.

⁴² Agencija za statistiku BiH, Socijalna zaštita 2018-2023. godine

⁴³ Agencija za statistiku BiH, Socijalna zaštita 2018-2023. godine

⁴⁴ Godišnji izvještaj Ombudsmena za ljudska prava u Bosni i Hercegovini za 2023. godinu

Broj izbjeglica koji se nalaze izvan zemlje prema podacima UNHCR- a je 16.935.

S ciljem stambenog zbrinjavanja najugroženijih raseljenih osoba i izbjeglih osoba iz regiona, iz donatorskih i kreditnih sredstava u 2023.godini su realizovani značajni projekti: Državni projekat stambenog zbrinjavanja (DPSZ) u vezi sa Regionalnim stambenim programom, Projekat „Zatvaranje kolektivnih centara“ i alternativnog smjestaja putem osiguranja javnih stambenih rješenja – CEB II, „Projekat obnove stambenih jedinica izbjeglih osoba koji se finansira kreditnim sredstvima Suadijskog fonda za razvoj – SFD“, Program pomoći Vlade Republike Hrvatske za podršku povratku Hrvata iz Republike Hrvatske u BiH, čiji je cilj obnova i rekonstrukcija stambenih jedinica i druge mjere podrške provođenja Aneksa VII DMS-a u BiH.

U toku 2023.godine ukupno je završeno 834 stambenih jedinica/objekata:

- DPSZ/RSP - 459 stambenih jedinica;
- CEB II – 302 stambene jedinice;
- SFD – 41 stambena jedinica;
- Program Vlade Republike Hrvatske – 32 stambene jedinice.

Prema statističkim podacima o emigraciji, dostupnim iz 54 zemlje svijeta, ukupan broj emigranata rođenih u BiH, bez obzira na njihovo sadašnje državljanstvo, iznosi 1.837.375 osoba od čega u zemljama Evrope i Sjeverne Amerike živi 95% bh.emigranata. Prema podacima Migracijskog profila Bosne i Hercegovine za 2023.godinu procjena ukupnog broja osoba koje žive u iseljeništvu ,a koje vode porijeklo iz Bosne i Hercegovine (u ovaj broj su uključene osobe sa državljanstvom BiH i one koje posjeduju državljanstvo zemlje prijema) iznosi 2,2 miliona.

Broj državljana Bosne i Hercegovine ,sa stalnim ili privremenim boravkom,prema dostupnim podacima za četranaest zemalja država prijema iznosi 539.649. gdje u referentnoj 2022.godini, najveći broj državljana je u Njemačkoj (podaci za 2023.jos nisu dostupni), u 2023. najviše u Sloveniji i Italiji.Takođe treba napomenuti da ovi podaci ne uključuju podatke o osobama koje pored državljanstva BiH imaju I državljanstvo zemlje prijema..

Prema podacima Ministarstva civilnih poslova Bosne I Hercegovine u 2023.godini državljanstva BiH se odreklo 2.152 osobe. Od toga broj osoba koje su starosne dobi do 35 I mlađe je 1.196,dok je ostatak od 956 osoba starije od 35 godina.

Prema podacima Agencije za identifikaciona dokumenta,evidenciju i razmjenu podataka Bosne i Hercegovine o broju osoba koje su se odjavile iz evidencije o prebivalištvu i boravištu državljana Bosne iHercegovine radi iseljenja u druge države, u 2023.godini, 2.777 osoba je odjavilo boravak u Bosni i Hercegovini.⁴⁵

Broj osoba BiH porijekla koje su stekle državljanstvo drugih zemalja nije poznat, ali se procjenjuje da je najveći broj iseljenika iz BiH koji su stekli državljanstvo zemalja prijema i dalje posjeduju državljanstvo BiH, jer države prijema svojim zakonodavstvom daju takvu mogućnost ili je to uređeno sporazumom o dvojnom državljanstvu zaključenim sa BiH.

Kao izazovi i dalje ostaje prevazilaženje prepreka procesa povratka u našu zemlju su završetak izgradnje i obnove stambenih jedinica u skladu sa Aneksom VII Dejtonskog mirovnog sporazuma, zatim podsticanje i osiguranje uslova za održivog povratka sa svim jednakim pravima, te osiguranje obrazovanja, zapošljavanja i ostvarivanje zdravstvene i socijalne zaštite. Kao vrlo prioritetan i poseban izazov takođe ostaje razvijanje strategija i politika za zadržavanje mladih u Bosni i Hercegovini koji sve više emigriraju.

---

⁴⁵ Akt Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH od 21.10.2024. godine

Zdravstveni sektor

Uživanje najvećeg mogućeg standarda zdravlja jedno je od fundamentalnih prava svakog čovjeka, bez obzira na rasu, religiju, političko opredjeljenje, ekonomske i socijalne uslove. Pitanje zdravlja značajno prevazilazi okvire zdravstvenog sektora, jer su njegove glavne determinante (starost, spol i nasljeđivanje) vezane s uslovima življenja, faktorima okoliša, stilovima života, socio-ekonomskim faktorima, faktorima vezanim za odgoj, obrazovanje i kulturu te funkcionisanja sistema zdravstvene zaštite i socijalne zaštite.

Značaj zdravlja prepoznat je i novom Agendom 2030 gdje je zdravlje prepoznato kao jedan od 17 ciljeva održivog razvoja, i to Cilj 3: Zdravlje i blagostanje.

U Okviru za implementaciju ciljeva održivog razvoja u BiH nalazi se deset indikatora sa ciljanim vrijednostima koji se odnose na SDG Cilj 3 odnosno na pravac razvoja „Društvo jednakih mogućnosti“.

Zdravstveni sektor u Bosni i Hercegovini je disagregiran po nadležnostima što ima za posljedicu različit nivo kvaliteta i pristup uslugama između kantona i entiteta RS i BD. Kapaciteti medicinskog kadra su znatno manji od EU28 prosjeka što za posljedicu ima otežan i nepravovremen pristup pacijentu. Bosnu i Hercegovinu karakteriše povećavanje troškova u sektoru zdravstva, što se jednim dijelom može objasniti i starenjem stanovništva, a i činjenicom da liječenje postaje „skuplje“ uvođenjem novih tehnologija i laboratorijskih nalaza.

Očekivani životni vijek pri rođenju (LE- Life expectancy)⁴⁶ se nastavlja smanjivati za oba spola u 2022. godini za dvije godine u odnosu na pred-pandemijsku 2019. godinu. Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji, očekivani životni vijek za žene iznosi 77,5 godina, a za muškarce 73,1 godina.⁴⁷ Bosna i Hercegovina ne odstupa značajno od regiona u pogledu Očekivanog životnog vijeka.

Dojenačka smrtnost je jedan od najboljih pokazatelja zdravstvenog stanja stanovništva, posebno djece. Stopa dojenačke smrtnosti⁴⁸ u Bosni i Hercegovini je promjenjiva, i u porastu je ako posmatramo referentnu 2013.godinu i to sa 5,9/1.000 živorođenih (2013) na 5,3 promila u 2023.

SZO objavila je podatak o standardiziranoj stopi smrtnosti u Bosni i Hercegovini za 2021. i 2022 koja je za razliku od opće stope mortaliteta uporediva sa drugim državama.⁴⁹ Standardizirana stopa smrtnosti se značajno smanjila u 2022.godini u odnosu na 2021.godinu (964 smrti na 100.000 u odnosu na 785/100.000). Standardizirana stopa smrtnosti u Bosna i Hercegovina je veća od standardizirane stopu smrtnosti od prosjeka EU članica (580 smrti na

⁴⁶ **Očekivani životni vijek** je osnovni indikator zdravlja stanovništva. Očekivani životni vijek predstavlja (u statističkom smislu) očekivani broj godina preostalog životnog vijeka u određenoj životnoj dobi. On prikazuje stvarnu situaciju mortaliteta u zemlji i kumulativni efekt faktora rizika, ozbiljnost bolesti i učinkovitost intervencija i liječenja.

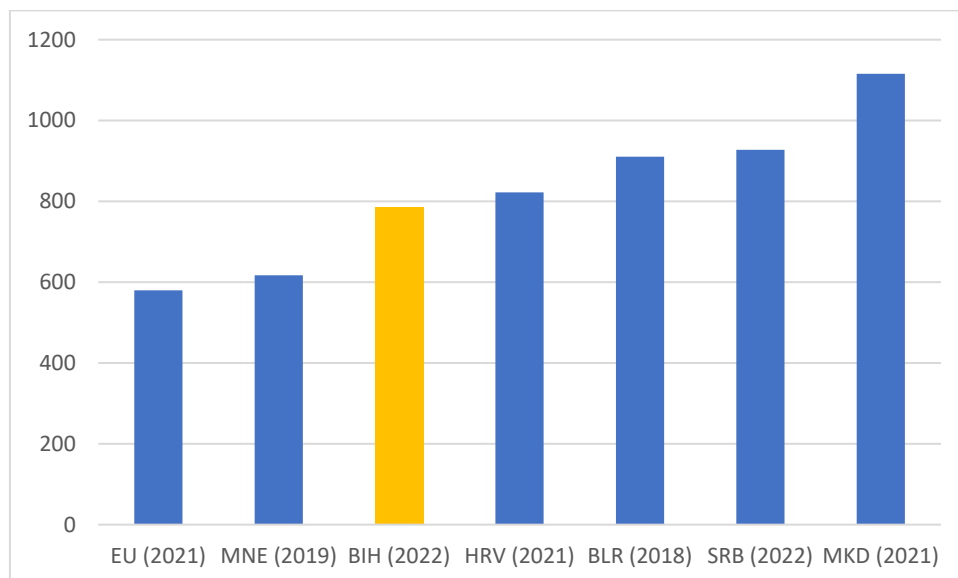
⁴⁷ <https://www.who.int/countries/bih/en/>

⁴⁸ Stopa dojenačke smrtnosti pokazuje odnosu između umrle djece do jedne godine na 1,000 živorođene djece u jednoj godini

⁴⁹ Radi se o posebnom obračunu koji uzima u obzir petogodišnje raspone stanovništva koji su dostupni nakon popisa , https://gateway.euro.who.int/en/indicators/hfamdb_113-sdr-all-causes-per-100-000/#id=29347 (last update: 2024.10.08 09:53:48 GMT.)

100.000). U 2022 godini bili smo u povoljnijem položaju od Srbije, Makedonije, Hrvatske i Bugarske.

Grafikon 8: Standardizirana stopa smrtnosti (SDR), svi uzroci, zadnje dostupan podatak

Opšta stopa mortaliteta u 2023.g. je manja nego u prethodnoj godini i iznosi 10,4 promila. Tokom 2023. godine u Bosni i Hercegovini umrle su 35.471 osoba, te predstavlja smanjenje od 5.825 umrlih. Prema spolnoj strukturi 50,9% je umrlo muškaraca a 49,1% žena.

I dalje najveći udio smrti je povezan sa kardiovaskularnim oboljenjima (46,1%). Smrtnost uzrokovana oboljenjima cirkulacijskog sistema je češća kod žena nego kod muškaraca (8.689 u odnosu na 7.651). Nakon smrti uzrokovane oboljenjima cirkulacijskog sistema, vodeći uzrok smrtnosti su maligne neoplazmama (21,1%). Značajni uzroci smrtnosti, su i endokrina i metabolička oboljenja sa poremećajem u ishrani te oboljenja respiratornog sistema.

Najčešći uzrok kardiovaskularnih oboljenja je nezdrav način života, a posebno konzumiranje duhana i cigareta, ali i zagađen vazduh. Prosječna godišnja koncentracije PM 2,5 je najveća u Evropi (26,9µg/m³)⁵⁰. Svjetska zdravstvena organizacija (SZO) dala je smjernice za PM 2.5 a to je da godišnje koncentracije ne smiju prelaziti 10 mikrograma po kubnom metru, što predstavlja donji raspon preko kojeg su primijećeni štetni zdravstveni efekti.

Osiguravanje kvalitetne i dostupne javne zdravstvene zaštite za sve građane, uključujući i marginalizovane grupe, jedan je od ključnih reformskih prioriteta BiH. Romi imaju pristup zdravstvenim uslugama samo ako su registrovani kod administracije za zapošljavanje ili obrazovanje. Zbog ovoga mnogi Romi nemaju zdravstveno osiguranje.

Finansiranje sektora zdravstva u Bosni i Hercegovini

Bosnu i Hercegovinu karakteriše kontinuirano povećavanje troškova u sektoru zdravstva, tako da su u 2022. godini izdaci u zdravstvu su iznosili 3 milijarde 976 miliona KM od čega su 69% bili javni, a 31% privatni izdaci. To je za 236 miliona više nego prethodne godine.⁵¹

Ukupni izdaci u zdravstvu su rasli sporije u 2022. godini nego BDP tako da je udio zdravstvenih izdataka u BDP-u iznosio 8%. Kontinuirano povećanje izdataka se jednim dijelom može

⁵⁰ [Air quality database 2022](#)

⁵¹ Agencija za statistiku BiH, Nacionalni zdravstveni računi

objasniti i starenjem stanovništva, a i činjenicom da liječenje postaje „skuplje“ uvođenjem novih tehnologija i većeg spektra laboratorijskih nalaza.

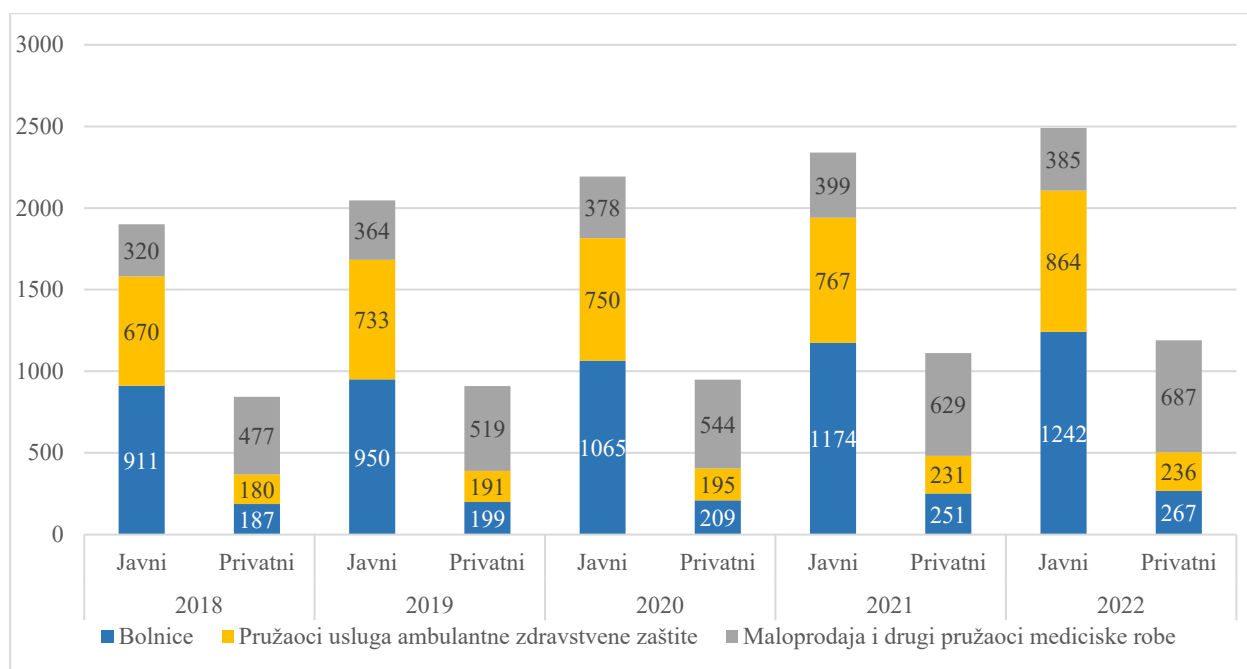
Odnos između privatnih i javnih izdataka je pogoršan je u odnosu na prethodnu godinu, te su u 2022. godini 68,7% činili javni izdaci a 31,3% privatni izdaci. Radi poređenja, u Hrvatskoj samo 18,1% ukupne potrošnje čine privatni izdaci, što ukazuje na smanjenu finansijsku dostupnost zdravstvenih usluga u Bosni i Hercegovini.⁵² Gotovo sva privatna potrošnja⁵³ (99%) ide na direktne izdatke domaćinstava, dok samo mali dio privatne potrošnje (1%) ide na dobrovoljno plaćanje zdravstvene zaštite.⁵⁴

Usluge dugotrajne njege, preventivne zdravstvene zaštite i zdravstvene administracije se gotovo isključivo finansiraju iz javnih izdataka, dok se medicinska sredstva za vanbolničke pacijente u većoj mjeri finansiraju iz privatnih izdataka, odnosno iz direktnih izdataka domaćinstava.

Iako Bosna i Hercegovina ima prosječno kraću dužinu boravka u bolnicama i bolničko liječenje u Bosni i Hercegovini u odnosu na EU, ono iziskuje značajne izdatke.

Najviše novca se izdvaja za bolničko liječenje. U 2022. godini više od polovine (68%) ukupne potrošnje za zdravstvo utrošeno je na usluge liječenja i rehabilitacije, dok je 27% ukupne potrošnje utrošeno na medicinska sredstva.⁵⁵

Grafikon 9: Izdaci za zdravstvo prema pružaocima usluga zdravstvene zaštite (top tri) i izvorima finansiranja u Bosni i Hercegovini, 2022, u milionima KM

Izvor: Nacionalni zdravstveni računi, Saopštenja Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine

⁵² SZO Nacionalni računi

⁵³ U direktne izdatke domaćinstava, odnosno plaćanja „iz džepa“ spadaju formalna i neformalna plaćanja. Formalna plaćanja obuhvataju participaciju u javnim zdravstvenim uslugama i participaciju za lijekove, druga direktna plaćanja kod privatnih zdravstvenih radnika (zubari, specijalisti, dijagnostika, kupovina naočala) i plaćanje za lijekove bez recepta i druga terapijska pomagala

⁵⁴ BHAS, Statistika nacionalnih zdravstvenih računa, Sarajevo 07.07.2024

⁵⁵ Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Saopćenje: Demografija i socijalne statistike, „Statistika nacionalnih zdravstvenih računa“, Sarajevo, 30.06.2021

Ono što predstavlja izazov u zdravstvenom sektoru u Bosni i Hercegovini je svakako racionalizacija troškova uz istovremeno obezbjeđenje novih izvora finansiranja. Jedan od značajnih izazova je i pristup zdravstvenoj zaštiti kako ustanovama zdravstvene zaštite tako i medicinskom osoblju. Također, treba posvetiti pažnju finansijskoj dostupnosti, te iznaći način smanjenja udjela privatnih izdataka u ukupnim izdacima. Jedan od izazova u narednom periodu za kreatore politika je i prevencija zaraznih i nezaraznih bolesti.